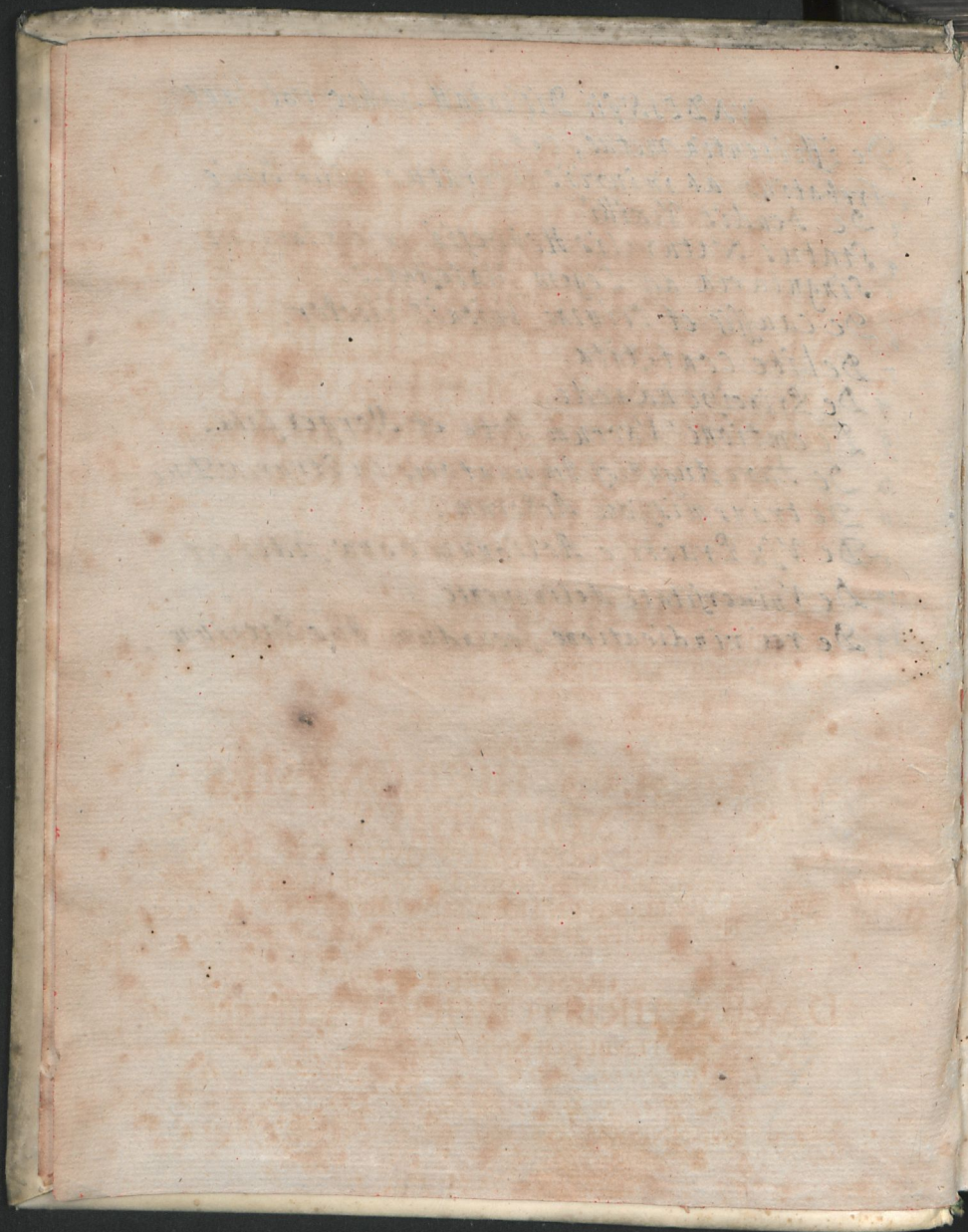

Ms. 27.

GVNDLIXGII Differtatt. in hoc vol. sunt

- 1 De Efficientia metus, cet.
- 2 Traktatus ab iniuria liberatus vno Titulo
- 3 De Feudis Vexilli
- 4 Status Naturalis Hobbesii in Corp. Jur. l. cet.
- 5 Singularia ad Legem Maestatis.
- 6 De caussis et Origine Unionis Elector.
- 7 De Libe contestata.
- 8 De Principe haeredi.
- 9 De emptione Vxorum Dote et Morgengaba.
- 10 De Jure Augustij. Imperatoris in Etruria Duc.
- 11 De transmissione Actorum.
- 12 De Vsu Practico Actionum bonae fidei cet.
- 13 De Vniuersitate delinquente
- 14 De rei vindicatione secundum Jus Patrium.

PRAEFATIO.

Non dubito fore permultos, quibus hæc de Trebatio dissertatio displiceat, utpote ab Bartoli, Baldique deliciis sterilis admodum, atque vacua. Inualuit enim, nescio quod, insanabile cacoëthes, quo præclara etiam ingenia infecta ad veterem denuo barbariem prolabantur, quæ Duareni, Baldini, Connani, Cuiacii, aliorumque præstantissimorum Iureconsultorum luminibus quadantenus a finibus iurisprudentiæ est depulsa. Adeo sunt res humanæ, ut adultæ senescant, senioque confectæ intereant. Quæ eo scribo, ut intelligant isti homines, quantum ab elegantia absint, eoque, quod sapientissimi viri tenuerunt, proposito declinent, atque aberrent. Error enim est, & præsumpta quædam opinio, in istis lacunis inueniri litterarum, rerumque præstantium aliquam copiam. Conclusunculæ, fateor, contortulæ, atque minutulæ adsunt, sed quæ e veterum disciplina non
* tam

tam educuntur, quam in illam inferuntur. Quod si iuris ciuilib, quod appellamus, corpus proiiciendum plane, aut tenebris sepeliendum putarent barbari, paullo tolerabiliores viderentur: sed cum illud extollant, multisque verborum præconiis celebrent, lepidi profecto sunt, atque faceti, qui, quod laudant, vix euoluunt; quodque euoluunt, non intelligunt; atque ex eo, quod neque percipiunt, neque sollerti cogitatione comprehendunt, fallaces consequentias nectunt. Quod an ita sese habeat, verumque sit, ii cognoscent, qui Commentarios iuris scrutantur, perleguntque. Nam si Antonii Fabri Rationalia tollas; si Mornacium excipias; si Giphanium, atque Wissenbachium; si Alciatum, Pancirollum, & Gallos, Hispanosque nonnullos parumper seponas, quis est, quæso, qui legum litteram, sensumque sectetur? qui non ex glossa, eiusque auctoribus, atque defensoribus sibi laudem, nomenque conficiat? Itaque laudandi imprimis sunt clarissimi, atque sapientissimi in Belgio viri, Gerardus Noodius, & Cornelius Bynckerhœckius, qui materiam ab aliis occupatam merito refugientes nouam quæsiuerunt, & latiores laudi suæ in explicandis antiquorum Iureconsultorum decretis responsisque terminos, finesque produxerunt. Quorum ratio, si recte perciperetur, non haberemus, credo, iurisprudentiam

am

am adeo manicam, mutilam, atque confusam.
Quæ enim confusio est, permiscere dissimilia iura,
res Saxonum, Allemannorumque velut abiectas,
& quodam aceruo cumulas infarcire legibus Ro-
manis; hæcque illis, ac illas rursus maximorum
Pontificum canonibus? Et hoc tamen praxin di-
cunt: rectius farraginem, quæ ex pluribus satis pa-
buli causa datur iumentis. Si quid recte scio, Ro-
mani certe iuris artem exquisitam, ac satis distin-
ctam professi sunt; tamen si surrexerint sectæ, non-
nullæque in iis familiæ, quæ in quibusdam capiti-
bus, atque causis ob Philosophiæ, quam sunt se-
ctatæ, diuersa placita, opinionum dissonantiam
excitauerint. Quæ vna cum illa iuris arte omnino
obseruandæ sunt, atque memoriæ imprimendæ, ne
quis litem prægrandem cogitatione depingat, quæ
futilis, itemque leuiuscula sæpe λογωμαχία est. Vn-
de aliorum clamoribus nequaquam mouemur:
quasi otiosam, ac commentitiam, itemque obso-
letam sapientiam sectaremur, quæ ab hodiernis
rationibus aliena sit, neque in mores irrepserit.
Quomodo enim ea, quæ ad disciplinam iuris rite
comprehendendam pertinent, otiosa possunt vo-
cari? quæ obsoleta, quæ frequentibus itineribus
præstantes, atque egregii viri, utpote Antoni-
us Augustinus, Hottomannus, Cuiacius iniue-
runt? qua ratione commentitia, quæ statum rei

Romanæ, ex qua legum, quas colimus, abundantia profluxit, illustrent? Post hanc diligentiam, non repugno, aliquid amplius circa Germanorum simplices mores declarandos suscipiatur, ne Schilterus, quantumvis acutissimus Ictus, solus sit, qui ad illam gloriam contenderit, eamque veluti desertam prudenter occupauerit. Ita vero ordinatius, puto, incessuri essemus, magisque distincte, atque distribute; quamuis illi, qui tamquam canes ex Nilo bibunt, festinantesque cæcos parere catulos malunt, methodum, quam præscribimus, vix vnquam sint probaturi. Sed horum tamen auctoritate neque nos stabimus, neque Testa; neque nos cademus, neque Trebatius; quem ob plures causas, quas in dissertatione produximus, defendendum suscepimus. Quod si tu, Lector, audacius a me factum existimas, confidentiæ, quam mihi concedis, adsigna: si recte, amori, quo bonas artes complecti soleo, attribue; atque Vale.

§. I. Per-

§. I.

Pertinet non tantum ad Zenonis, sed & Epicuri (a) adclas Caius (b) Trebatius Testa (c) Ictus, nullis, quod sciam, maioribus illustris, Eques tamen Romanus, ac Ciceroni per-familiaris. Existimauit *Vdalicus*

Zafius, (d) eum insigni inter optimates dignitate eluxisse, & Pompeianas partes secutum Cæsari fuisse contrarium: quod merito a *Bernardino Rutilio* de Vitis lurre consultorum (e) confutatum est, atque reiectum. Obtinuit is potius Cæsaris fauorem, atque gratiam singularem cum merito suo, tum commendatione Tullii (f) admodum insigni.

- (a) Trebatiū Epicureū fuisse ex Ciceronis epist. XII. Lib. VII. elucet. *Indicauit, inquit, mihi Pansa meus Epicureū te esse factum.* Inde *Gassendus* de Vita & moribus Epicuri *Oper. Tom. V. p. 188.* eum in Epicuri sectatoribus numerat: quod *Menagius* velut singulare quiddam in suis *Amœnitatibus iuris* annotauit: quamuis neque nouum fit, neque singulare. *Menagius* enim post *Gassendus*

A

sendum vixit. Sed indicat tamen vocula *factum*, in alia olim schola Trebatium vixisse; quin suppetunt exempla, vnde Stoicum fuisse licet colligas.

- (b) Auli prænomen ei tribuisse quosdam *Levinus Torrentius* auctor est in Not. ad Horatii Satyram I. Lib. II. Hi vero a veteri Flacci interprete errorem videntur traxisse.
- (c) Et si *Torrentius* Testæ cognomen Trebatio adsignat, subdubitanter tamen *Rufionis* etiam adiiicit. At *Rufio*, de quo apud Ciceronem Epist. XX. Lib. VII. vel filius eius fuit, vel gentilis. Posterior in lapide se inuenisse *Manutius* putavit; cuius inscriptionem *Gruterus* in æterno opere recensuit: Tullius autem ep. XXI. diserte nostrum Testam vocat.
- (d) Comment. ad tit. ff. *de Origine iuris*. Si *Zafius* Ciceronis epistolas tantum volitante oculo perlustrasset; tam absona, ac inficeta numquam scripsisset.
- (e) p. m. 269, edit. Rom.
- (f) Lege in primis ep. V. Lib. VII.

§. II.

Cum enim tunc Gallias Cæsar cum imperio tenebat, Trebatius litteras a Cicerone sibi datas ad illum detulit; vt aliquo ornamento, commodoque donatus domum aliquando opimior rediret. Ipse Tullius eiusdem iam rebus meliorem afferre conditionem studuit (g); cum se Pompeio Magno annonæ per omne imperium præfecto legari passus esset. Sed deerat temporis opportunitas ad ea perficienda; videndumque erat, si qui motus materiam crescendi, occasionemque maioris fortunæ

tunæ indispensandæ egenti (h) Trebatio aperirent. Factum igitur est, vt id, quod expectauerat a Cicerone, inueniret in Cæsare: cui festiuitas ingenii, & iuris, qua pollebat, scientia (i) arrisit. Hic ei primum Tribunatus commoda, hoc est, largissimum stipendium demto militiæ labore assignauit (k); sed quod tamen Trebatius præpropera quadam festinatione contempsit (l). Vnde molli eum brachio reprehendit Tullius; si quidem istud molle dicendum est, quod stultiæ labem, atque maculam impingit: vocat enim is Trebatium periculo Cornelii præceptoris stultum (m).

(g) Ita enim ille in allegata epist. V. C. *Trebatium cogitaram quocumque exirem, mecum ducere, vt eum meis omnibus studiis, beneficiis quam ornatiſſimum domum reducerem.*

(h) Pertinet huc locus Tullii ep. X. Lib. VII. *Legituras litteras, ex quibus intellexi te Cæsari nostro valde Ictum videri. Cæsarem vero sæpius consuluisse Trebatium XI. epist. ostendit: Consuli quidem te a Cæsare scribis; sed ego tibi ab illo consuli mallem.*

(i) Habuit quidem paternas possessiones Velix, vt est in epist. XX. quas ne venderet admodum suauis, Tullius. Ceterum multa ad equestrem dignitatem sustinendam deficiebant. Quamobrem parsimonix studuit, & in palimpsesto, hoc est in membrana, seu charta deleticia scripsit, (epist. XVIII.) vt sumibus parceret. Cum igitur Balbus Ciceroni retulisset, Trebatium diuitem fieri, dubitauit, vtrum bene nummatum futurum dixerit more Romano, an more Stoicorum, qui omnes esse diuites adfirmant, qui coelo, & terra frui possunt. (epist.

XVI.) Ex quo temere concludit *Christ. Otto a Bäckelen* de diuersis familiis ICTorum p. 17: Trebatium Stoicæ sectæ fuisse addictum. Nec enim ex mente Trebatii, sed Balbi, qui disciplinam Zenonis secutus est, Cicero loquitur. Itaque nō alia inuenirentur argumenta, quæ eum Stoicorum classi accensendum suaderent, perpetuo utique Epicureus foret dicendus. Est tamen verisimile ICTum maluisse a Cæsare consuli, quam inaurari. (epist. XIII.) Sed hoc dissuasit ei ad rem attentus amicus, qui ut facultates suas augetet, & commodis suis inuigilaret, etiam atque etiam eum monuit. (epist. XI.)

(k) Epist. VIII.

(l) Haud scio, cur contemserit eiusmodi emolumentum noster. Num probro sibi duxit, ut frueretur stipendio, & bellicos tamen labores subterfugeret? At Tullius ad vim faciendam Trebatium, ait, adhiberi solere (epist. XIII). Puto igitur hunc primum urbis desiderio ductum de reditu cogitasse; nec Treuiros, nec Britannos, nec Gallos laceffere voluisse. Ut sic existimem existola XVII. facit. Nam *primorum mensium*, inquit Marcus, *litteris tuis vehementer commouebat, quod mihi interdum (pace tua dixerim) leuis in urbis, urbanitatisque desiderio interdum piger, interdum timidus in labore militari, sepe autem etiam quod a te alienissimus, & subimpudens videbare.* Non ita autem multo post militiam firmo animo tulit, ut decet virum fortem, & constantem. (epist. XVIII). Vnde intelligi potest, quare eum nonnulli virum militarem, nonnulli ICTum appellarint.

(m) Epist. cit. VII. Ex eo inepte quidam inferunt: Treba-

batium in iuris cognitione proxime abuisse a stultitia. Vbi enim aliquid de iuris scientia inspergitur? Fallor, an hoc potius dicere vult Cicero, homines imperitos culpam in Cornelium præceptorem reiecturos esse, vtpote qui Trebatio vna cum iuris doctrina etiam prudentiæ præcepta instillare debuisset. Potest enim aliquis insigni iuris pollere cognitione; & in aliis tamen vitæ humanæ actibus iudicii nullitate laborare. Deinde ambiguum adhuc est, vtrum noster tam ineptæ ac absone se gesserit. Forte ad patrios redire lares voluit. Est ne hoc tantum crimen? aut consilium adeo insulsum? Homines in foro, ac scholæ puluere educati ad militares labores non semper factis idonei inueniuntur. Ciceroni vero vitio dari nequaquam potest, quod eum parumper arguerit, quem alias de meliori nota commendauit. Nec enim amicus facile amicum irritat, homo ad iocos procliuus hominem a salibus non abhorrentem.

§. III.

At enim vero mutauit breui ICTus mentem, & militem egit; & in prouincia cum Cæsare æstum, frigusque constanter tulit: donec in intimam familiaritatem Imperatoris, quem grauissimæ occupationes distinebant, admitteretur. Nam etsi in Britanniam (n) non erat cum Duce suo profectus: tamen is in Gallia hostibus vndique circumfusis excubias agebat. Credibile est, eum maris timuisse fluctus, ac nauigationem, sine qua Britanni non poterant debellari. Samarobriæ (o) amœnius vivebatur. Neque enim omnes terrestri mili-

tia apti naualem peritiam tenent. Id paucis datum est. Multi, qui vitam suam in arido contemnunt, eandem lignæ vix credunt fabricæ, vtpote quæ gnarum custodem, quæ ventos secundos, quæ portum opportunum, quæ omnem denique exigere videtur fortunam. Ergo in Gallia mansit Trebatius, quam inuito Senatu per decennium retinuit Cæsar. Cum hoc in Italiam remigravit; eiusque perpetuo partibus contra Pompeium affixus duravit. Tullius contra deesse Pompeii salutem veritus, cum ille aliquando non desuerit suæ; vel officio, vel fama bonorum, vel pudore victus, vt in fabulis Amphiareus prudens, & sciens ad pestem ante oculos positam est profectus. (p) Hoc Dolabella gener sapius dissuasit: (q) hoc Cælius periculosum (r) censuit: ab hac re Trebatius (s) illum sapius dehortatus est. Sed erui istud non potuit Ciceroni, qui stoica quadam constantia perire potius cum Pompeio statuebat, quam vincere cum Cæsare, qui statum reipublicæ timebatur subvertere. Id eum male inprimis habuit, (t) laborasse Cæsarem, vt secum omnia belli commoda communia haberet; sed laborasse non per se, non per Dolabellam, non per Cælium; sed per Trebatium, quamquam amicum. Vrebat hoc virum ambitiosissimum a Cæsare nihil litterarum ad se fuisse perscriptum; cum tamen ille ad Pisonem focerum, ad Seruium sui studiosum scripserit. Itaque nihil aliud respondit, quam se neque officio, neque dignitati suæ defuturum. Id ipse Tullius Attico suo significauit; vt est in litteris ad eum datis; vnde plura de Trebatio licet depromas. Manibus enim hic pedibusque obnixè omnia faciebat, vt Ciceronem cum Cæsare in gratiam reduceret; qui sicuti
fin-

singulari sollertia res suas agebat; ita fortunam cumprimis in manibus habere videbatur. (u)

- (n) Eam ob causam timiditatis Trebatium per iocum Tullius arguit epist. X. Lib. XII.
- (o) In Picardia Samara fluuius est; nunc *Somme*. Huic adiacet caput Ambianorum Samarobriua, nunc *Amiens*.
- (p) Lib. VI. ep. VI. sect. 10.
- (q) Vid. ep. IX. Lib. IX.
- (r) Lib. VIII. epist. XVI.
- (s) Pertinet eo epist. XVII. Lib. IX. ad Atticum. *Trebatium*, inquit, *V. Kal. quo die has litteras dedi, expectabam. Ex eius nuntio Matique litteris meditabar, quo modo cum illo loquar.* Per *ILLVM* intelligitur Cæsar, quo nihil vquam difficilium cogitauit Cicero. Vid. ep. VIII. ad Att. Lib. IX. Interea magna sua interesse putabat Cæsar coniungi secum virum maximæ auctoritatis. Igitur istius iussu, Seruius Sulpicius congressum postulauit, idque per Trebatium (epist. I. Fam. Lib. IV). Ipse Trebatius vero per litteras non solum cum amico egit; verum etiam valitudine licet adfectus ad eum, vt causæ suæ inferuaret, iuit.
- (t) Tota epist. XVII. Lib. VII. ad Atticum legi meretur.
- (u) Retulit iam *Bæclerus* in notis ad Velleii Paterculi lib. II. cap. LVI. illam Ciceronis intemperantiam inter insignes errores politicos; qua Pompeii virtutes immodice extollens; de Cæsare sepe acerbius paullo sensit, scripsitque. Honesti animi est tueri Rempubicam, ac defendere libertatem, si possis. Temporum difficultas laxare inter-

terdum finis iubet; aut saltem obliquare. Hæc imprudentia eum morti tradidit, posteaquam Antonii memoriæ per Philippicas æternas inuulisset notas.

§. IV.

Occupata deinde per Cæsaris tyrannidem republica, receptoque Cicerone in gratiam, parum aberat, quin Trebatius principis fauore, atque gratia excideret. Nam cum is Cæsarem pro æde Veneris sedentem admonuisset, vt aduenti cum pluribus honorificentissimisque decretis senatui adfurgeret; adeo istud ægre tulit, vt minus familiari vultu Trebatium respexerit; verum obseruauit Suetonius (x) præcipuam, & inexpiabilem inuidiam hinc contra Iulium fuisse enatam.

(x) In vita Cæs. cap. LXXVIII. Noua etenim imperia moderatione potius quam superbia continentur. Debuisset Cæsar cum libertatem rapuisset, aliquam tantum Senatoribus vmbra relinquere, neque voce se impotentem probare neque factis. Augustus modestiæ commodissimo freno pugnantem, iamque admissos cohibuit.

§. V.

Non ita multo post quam variis vulneribus confossus cecidit Cæsar, Antonio rempublicam turbante, Cicerone libertatem desperante, Trebatius iuri dicendo operam dedit, temporibusque Octauiani eam nominis gloriam consecutus est, vt eiusdem auctoritate, atque suafu codicillorum (y) vsus antea insolitus in rempublicam, in forum, ac ipsam denique romanam ciuitatem fue-

fuerit inductus. Subit igitur mirari, quâ factum sit, vt Trebatius a pluribus scriptoribus male habitus pendatur vili; & velut ineptus reiiciatur, ac contemnatur ICtus? Fateor meipsum aliquando præsumta eiusmodi opinione abreptum, ita sensisse: eoque inaudito condemnato aliorum auctoritati atque suffragiis subscripsisse. At cum in originem rei accuratius inquisiuissem, deprehendi tandem, solum *Heinsium* in illo de Satyra Horatiana libello tanti strepitus, tantique tumultus auctorem fuisse, atque causam. Aegydius Menagius, vir clarissimus, in iuris ciuilibus Amœnitatibus id olfecisse videtur primus, quamquam nec defenderit Testam, sed tantum posse defendi (z) statuerit.

(y) Refertur hoc a Iustiniano in Institutionibus principio de Codicillis; isque tum maxima auctoritate inter ceteros viros sapientes præluxisse dicitur; quos in consilium adhibuit Augustus, vbi codicillis suum constare robur voluit. Istud autem illepidum plane est; codicillos Romanam potius Iurisprudentiam corrapisse; proque eorum vsu nullas Trebatio gratias deberi. Frustra enim contra rem testamentariam disseritur, quam semel probarunt Romani; suæque Reipublicæ statui accommodam iudicarunt. Sat est nobis, Testam ab Augusto tanti esse habitum, qui huic imprimis negotio expediendo admoueretur.

(z) Verba eiusdem recito p. 80. *Longe ab ea opinione aberrat Heinsius, qui in dissertatione de Satira Horatiana scripsit, Trebatii sententiam in Pandectis plerumque reiici. Id vir doctus adductis locis aliquot ex Pandectarum libris confirmare conatur: quibus & nos alia nonnulla addere possemus.*

B

Sed

Sed tamen longe plura sunt, in quibus Trebatii sententiam sequuntur ceteri iuris interpretes: & omnino falsa est Heinsiana observatio.

§. VI.

Nos vero eum tuebimur quoad licet. Nec enim fas est, ut ille imperitorum iudiciis expositus defensionem non habeat; qui tot hominibus patrocinium suum addixit: nunc autem potenter, atque efficaciter se tue-ri amplius non potest (a).

- (a) Scribunt sapientiæ Magistri pro Epicuro, aliisque, quibus aliquid maculæ sine causâ adhæsit, apolo-
gias: Pro Trebatio, utprehendatur calamus, ni-
hil itidem impedit. Quid enim fecit? quidue
commeruit? Cæcus hic cæcum sedatus est: im-
peritus imperitum; Et publice tamen interest, ut
veritates, quæ minimi a nonnullis fiunt, retegantur,
ac in omnium oculis constituentur.

§. VII.

Primaria accusatorum ratio est. Ciceronem Tre-
batium ironice valde Iureconsultum appellasse; *in re mi-
litari multo cautiorem, quam in aduocationibus* (b): eidem
modo infcitiam; modo ignauiam; modo superbiam,
ac animi quamdam elationem obiecisse: rursus *etate se-
nem, simplicitate puerum* (c) vocasse: rursus titulo Iure-
consulti *Britannici* (d) insigniuisse: & quæ sunt eius fur-
furis plura; quæ confutatione proluxa vix indigent.

(b) Lib. VII. Ep. X.

(c) Lib. VII. Ep. XVI. *In equo Troiano esse seu in ex-
tre-*

*iremo, sero sapiunt. Tu tamen mi Vetule non sero.
Primas illas rabiosulas sat fatuus dedisti. &c.*

- (d) Lib. VII. epist. XI. add. Lib. II. ad Q. Fr. ep. XIV. ad
Fam. epist. XIII. & XVIII.

§. VIII.

Quid enim magis potest esse ridiculum, quam iocos, & sales, quibus vsus est in amicum Tullius, conuertere in verum, atque serium? Pueris sane notum est, nihil his, quas ipsi allegauimus, epistolis festiuus esse; nihil familiarius; nihil itidem iocosius (e). Quod si illæ quas exarauit Trebatius, legi possent, quid non de Cicerone fingerent, garrissentque imperiti; qui tantummodo clamant, & anserum instar nocere non possunt?

- (e) Notes ex Epist. XI. lib. VII. ista verba: *Mira persona induci potest Britannici ICTi. Hæc ego non rideo, quamuis tu rideas: sed de re seuerissima tecum ut soleo iocor. Adde epist. XIII. Ut ad rem redeam, te istic, inuitum non esse, vehementer gaudeo: & ut illud erat molestum, sic hoc est iucundum. Tantum metuo ne artificium tuum tibi parum proficiat. Nam ut audio, istic*

Non ex iure manu confertum, sed magis ferro rem repetunt.

Et tu soles ad vim faciendam adhiberi? neque est, quod illam exceptionem in interdito pertimescam, quod tu prior vi armatis hominibus non veneris. Scio enim te non esse procacem in laceffendo. - Sed alias iocabimur.

§. IX.

Vsq̄ue eo facile animaduertere licet, hos viros familiariter admodum cauillatos fuisse, ac iocatos, ipsumque Trebatium prouocasse (f) sæpius Ciceronem, vt rebus seriùs delicias iungeret, atque facetias. Ex his vero nunc eiusdem inimici inferunt peruerse, Tullium ex animi sententia spreuisse Testam suum, eumque indignis modis tractasse.

(f) Indicat id ipse Tullius epist. XIV. lib. VII. *Sed hec iocati sumus, & tuo more, & nonnihil etiam nostro.* Idem Epistola X. *Quod si in Britanniam profectus esses, profecto nemo in illa tanta insula peritior te fuisset: Verum tamen, rideamus licet, sum enim a te imitatus &c.* Igitur hoc loco præteriri non debet, tres olim libros de iocis Ciceronis, in quibus nimis quibusdam visus est, Tullium Tironem, eiusdem libertum conscripsisse; vnde Macrobius lib. II. Saturnal. cap. I. *Cicero autem, inquit, quantum in ea re (de iocis loquitur) valuerit, quis ignorat, qui vel liberti eius libros, quos, is de iocis Patroni composuit, quos quidam ipsius putant esse, legere curauit?* Eiusmodi false dicta plena manu collegit Franciscus Vauaffor de ludicra dictione p. m. 67. seq. qui demum his verbis concludit: *Nec vero hunc eundem Ciceronem quidquam supra tot paginis locutum videmus in iocando, vel nimis prisce, quasi cum matre Euandri fabularetur; vel nimis populariter, rusticeque, perinde ac si cum Arpinate aliquo municipe suo, aut cum Tusculano villico, Formianone, ludorum otiosis diebus, garriret.* Nota est etiam Iani Passeratii de ridiculis Ciceronis præfatio; quæ Lutetiæ a. 1595. ex officio

cina Roberti Srephani prodiit. Ridicula vero Adrianus Turnebus peculiari commentario explanauit.

§. X.

At veniant modo, explicentque volumen VII. ac in eo epistolam V. vbi Trebatius singulari in iure ciuili memoria (g), summaque scientia familiam dicitur ducere (h): Ibi serio, & ad Casarem scripsit Cicero. Cur illam reticent, & occultant? quid est, quod illos impediatur? nescio, nisi hoc videam, eos male ratiocinari, & leuibus coniecturis totam causam superstruere; ac rerum grauissima argumenta non sine fraudis suspitione silentio obtegere. Quorum referre lubet eiusdem Tullii propensam erga Trebatium animi significationem, qua Topica ei sua multa verborum vbertate, ac elegantia inscripsit, eoque tempore dedicauit, quo ab exilio ad urbem accedere cogitauit. In his vero cumulate satis explicauit; quanam locorum, vt vocant, in ipsa iurisprudentia utilitas sit; quique ex Aristotelici denique libelli, quem verecunde Trebatius in Tullii Bibliotheca inspexerat, Iestione in seueriores litteras fructus redundent. Dicit vix potest, quanta humanitate, ac sermonis vrbanitate eum docuerit: vt grati animi testimonium inde fumeret. Neque enim, vt volunt homines quidam admodum inficeti, conuitiis Testam profcidit; aut deridendum aliis propinquit; sed serio, atque ex animi sententia acutum, verecundum, scientem, simul tamen occupatum vocauit, ac dixit. Quod ad refellendas eiusmodi, quæ sine auctore sparguntur, calumnias sufficiat (i).

- (g) Caue dicas, memoriæ excellentis elogium ad verum laudem non pertinere. Iuris enim prudentia experientia nititur; experientia memoriã fundamenti loco subternit: vt taceam ipsum Ciceronem memoriæ Testæ insignem adiecisse scientiam.
- (h) Vide quid circa hunc modum loquendi notauerit Menagius l. c.
- (i) Elegans admodum epistola XIX. est, quæ lib. VII. habetur: vnde eos inprimis confutes licet, qui in scitiam Trebatio sine ratione impingunt. Retulit in eadem quas habuit, Tullius causas, conscribendi Topica Aristotelea, quæ Rhegio ad Trebatium misit, vt attente & sepius peruolueret.

§. XI.

Sed bene habet. Faciam nunc aliud defensionis fundamentum. Quare, quæso, apud eundem Tullium Trebatius appellatur Scauola (k)? Vtrum credendum imperitis quibusdam Criticis, qui pro *Scauola* contendunt legendum *sedulo*? an antiquissimis standum Codicibus, quos *Simon Bofius* inspexit; quos probat *Gronouius*; & quos denique alia, itemque clarissimæ firmant rationes (l)? Et puto Trebatium non modo Testam; Sed etiam Scauolam *ναρ ἐξοχήν* fuisse nominatum, a studio iuris ciuilibus, in quo Mutii Scauola valde excelluerant. Hæc *Pauli Manutii*, eadem *Popmae*, non alia *Cellarii* sententia est (m).

(k) Epist. XV. Lib. IX. ad Atticum.

(l) Ipse Tullius ad Trebatium Lib. VII. ep. XXII. *Ego tamen Scauola Teste adsentior*. Interiiciunt aliqui voculam *et*; quod iuris, qua potuit, peritiæ ne quid-

quidquam officit. Sufficit etenim Trebatium in eadem cum Scæuola classe fuisse constitutum. Sane vero antiquissimi libri illud ET omittunt; idemque cognomen in Epist. XXIII. Lib. XIII. ad Atticum occurrit.

(m) In not. ad l.c.

§. XII.

Quid igitur? Ait *Heinsius* passim in Pandectis Trebatii sententiam vitari, itidemque reiici. *Heinsium Rappoltus* (n) sequitur, & eundem ludificari ab *Horatio*; ac optimum patrem *ἡγεμονίης* nominari adfirmat. Verum haud scio, an posterius non sit commentitium? *Petrus Cassendus*, in suo de Epicuri Philosophia libro, *Torrentius* (o) ceterique Flacci interpretes, quod isti viderunt, non deprehendunt. Et ego mentirer, si illud, quod somniant, verisimile dicerem. Quis enim persuaderet sibi, Iureconsultum summa apud Augustum auctoritate pollentem tam contumeliosè a Flacco ob iuris inscitiam fuisse derisum, ac increpitatum? a Flacco? qui eorum inprimis fauorem (p) aucupabatur, quorum commendatio ei interdum accidebat perutilis, & opportuna. Ita potius est, vt totum librum Satirarum secundum Trebatio honoris causa, quemadmodum vetustissimi habent Codices, dicamus, inscriptum; vtpote qui etiam ab *Amniano Marcellino* Lib. XXX. cap. IV. in præstantissimis collocatur Iureconsultis. Quod, dum statuo, nequaquam tamen inficias eo, Trebatium a Poeta occulte petatum, eiusque mores urbane fuisse tactos, carptosque. Quid enim illa volunt sibi verba?

Ter

- - *Ter vnctus*
Transnanto Tiberim; somno quibus est opus alto;
Irriguumue mero sub noctem corpus habento.

Nam cum finxisset Flaccus Testam consuluisse sibi, vt a scribendo quiesceret; consilium quidem approbavit, ceterum quo minus eo vti posset insomniam caussatus est, cuius tædio leniendo, hæc sola scribendi voluptas sibi relicta foret. Huic igitur malo dum denuo Trebatio medicinam parat, aptatque, ex suo ingenio ei suadet, vt aut natatu se defatigaret, aut, si id minus arideret, sub noctem bibendo somnum prouocaret. Has autem animi propensiones dudum in eo notauit Tullius, Trebatio perfamiliaris; & conuiuandi quidem studium Lib. VII. epist. XX. (q) itemque XXII. (r) natandi vero epist. X. (f) quas in notulis excerptam. Quis vero inepte inde inferret Trebatium ob ingenii stupiditatem, iurisque imperitiam ea ratione a Venusino esse delusum, depexumque? Nemo diligentius, credo, eam, quam allegauimus, Satiram Iano Rutgerfio (t) examinauit, pensitauitque. Et hic autem, quod nos indicauimus, reperit; sed illam iuris ignorantiam neuiquam inuenit. Verumtamen, fac, Horatium veritatis adeo immemorem inertia labem nostro adspersisse: quis homini fingenti, ac omnia peruersè interpretanti præbeat tandem adfensum? Rerum testimoniis opus est, non verbis acerbis, aut sale conditis, si quis ab doctorum virorum subselliis remouendus, inque ignarissimorum ICTorum classe sit collocandus.

(n) Comment. ad Horat. p. 245.

(o) Ad Sat. I. Lib. II.

(p) Ipsa

- (p) Ipse enim fatetur; se inopem paterni & laris & iundi paupertate, quæ nunquam non audax est, fuisse impullum, ut versus faceret; eaque ratione ad summorum hominum gratiam adreperet. v. Epist. II. lib. II. In quo sua eum opinio nequitiam fefellit. Ita enim in animum Mæcenatis suis se carminibus infirmauit, ut Epod. I. fin. ad eundem grato animo cecinerit:

*Satis superque me benignitas tua
ditavit. Haud parauero,*

*Quod aut avarus, ut Chremes, terra premam
discinctus aut perdam ut nepos.*

Plura in hanc rem collegit doctissimus Massonus in Flacci vita p. 72.

- (q) *Ego a Sexto Fabio, Niconis discipulo librum abstuli*
Νικωνος πρεσβιτου Πουλυφρυλιας. *O medicum suauem! me-
que docilem ad hanc disciplinam! Sed Bassus no-
ster me de hoc libro celauit; Te quidem non vide-
tur.*

- (r) *Illuseras heri inter scyphos &c.*

- (s) *Sed tu in re militari multo es cautior, quam in aduo-
cationibus, qui neque in Oceano natare volueris stu-
diosissimus homo natandi &c.*

- (t) Editæ sunt a Petro Burmanno Lectiones Venu-
finæ Iani Rutgerii, quæ integræ antehac nusquam
prodire. In his ille non tantum textui Horatia-
no egregiam medicinam fecit, verum etiam non-
nulla adeo argute, atque apposite explanauit, ut
nihil supra. Quæ ad hanc causam pertinent, repe-
riuntur p. 360. seq.

§. XIII.

Quæ obseruatio etiam contra Heinsium militat. Est enim notum, de pictore non posse iudicare, nisi itidem

C

pi-

pictorem: Heinſius vero non tantum omnis iuris, verum
 etiam feueriorum quarumcumque litterarum fere rudis
 eſt & ignarus. Quis igitur huic putabit adſentiendum?
 Sed examinabimus tamen pleraque, quæ in Pandectis
 de Trebatio occurrunt loca; & in pluribus eiufdem
 probari, ac confirmari opinionem æqui rerum æſtimato-
 res animaduertent. Pro ſequentibus certe ſponſorem
 me conſtituo. L. vn. de offic. Quaſt. l. 10. in f. de pact. l. 18.
 §. 3. & 4. de dol. mal. l. 21. §. 1. de recept. l. 33. de rei vind. l. 9.
 de uſufr. l. 5. de his qui effud. vel deiec. l. 6. §. 6. de comm.
 diuid. l. 45. de emt. vend. l. 13. §. 22. l. 17. §. 2. l. 21. §. fin.
 de act. emt. l. 6. §. 1. de Aedil. edict. l. 56. §. fin. de euict.
 l. 64. de donat. int. V. & Vxorem l. 33. de teſt. tut. l. 13.
 §. f. de hered. inſtit. l. 39. de vulg. & pup. ſubſt. l. 11. de
 iur. delib. l. 5. & l. 30. de leg. I. l. 30. §. 2. de leg. III. l. 16.
 de trit. leg. l. 4. l. 12. l. 25. & 26. de inſtr. & inſtr. leg. l. 22.
 de pecul. leg. l. 3. §. 2. de pen. leg. l. 11. de ſupell. l. 14. de
 reb. dub. l. 8. de cond. demonſt. & cauſſ. l. 9. §. 1. de damn.
 inſ. l. 11. §. 6. de aqu. & aqu. plu. l. 3. §. 11. l. 39. §. 4. de ſtat.
 lib. l. 16. & l. 41. de A. R. D. l. 3. pro donato, l. 4. pro ſuo,
 l. 2. de cloac. l. 1. §. 7. quod vi aut clam, l. 4. de lib. hom.
 exhib. l. 1. de arbor. furt. caſ. l. 17. §. 2. de iniur. l. 27. de capt.
 & poſtlim. reuerſ. Etſi namque quædam interdum limi-
 tatiuncula adiicitur; non eſt tamen putandum, eius pro-
 pterea opinionem ſperni atque reiici. Non eſt quis-
 quam adeo ſagax & protuidus, vt omnia exempla animo,
 ne dum verbis queat complecti. Ea ratio ſi valeret, cre-
 derem ſane, omnes omnium gentium Iureconſultos poſſe
 conſutari, vellicari, culparique.

§. XIV.

Ex his autem illud primum patere arbitror, non leuiter deceptum fuisse Heinsium, dum in plerisque Testæ placita, ac decisiones improbari, ac reijci dixit. Non est ita profecto. Occultantur multa, vt vidimus, quæ, quo studiosius opprimantur, & abscondantur, eo magis eminent, & apparent. At Antistius Labeo, fateor, sæpenumero a Trebatio dissentit: discipulus (u) a præceptore: Stoicus (x) ab Epicureo: homo ambitiosissimus, & interdum vecors, vt apud Gellium (y) describitur, a viro optimo, & bono ciue (z), hoc est, Testa. Labeoni Laolenus non raro calculum adiecit, immodico Proculianorum amore abreptus; nec prægnantibus fatis, vt fit in his turbis, rationibus semper instructus. Nos omni auctoritate seposita rem ipsam considerabimus, nec quid Antistius, & Celsus, quid Paulus, & Ulpianus, alique iuris antiqui auctores senserint; sed quid veritati maxime sit consentaneum, circumspicemus: quamquam non sit diffitendum quosdam Iureconsultorum verbis potius quam reapse inter se discordare; nonnullos concisius loqui, aliquos enarratiuè, multos limitationem, quam alii omiserunt, addere; & quod generatim possum est, speciatim magis declarare, ac illustrare: vnde imperitiores diffidium exsculpant, & nescio, quam magni momenti controuersiam (a).

(u) L. 2. ff. de orig. iur. §. 47.

(x) Vid. Christ. Ocho a Bœckeln de diuersis familiis veter. Ict. p. 16.

(y) Lib. XIII. Noct. Att. cap. XII. Est quidem hoc elogium ab Ateio Capitone, Labeonis æmulo, profectum;

ctum; Sed in se tamen a veritate haudquaquam alienum. Neque enim is prudentiæ laudem mereri videretur; qui stoica contumacia contra torrentem nixus Augusto jam Principe, & Rempublicum obtinente nihil ratum pensumque habuit, nisi quod iustum sanctumque in Romanis antiquitatibus legisset. Cui accedit, quod fiducia doctrinæ elatus peculiarem Iurisprudentiæ scholam affectauerit, spernendo vetera, sectando nova; nec meliora semper; sed interdum peiora. Vnde adhuc dubium est; vtrum Horatius ob priorem, an posteriorem causam insanum dixerit?

(z) Vid. Cic. epist. ad Attic. lib. X. ep. I.

(a) Differuit nuper Leyserus sub Bergero ICto Wittebergensi Cl. de Logomachiis Iureconsultorum; sed differuit breuibus. Tetigit nonnulla Werenfelsius in suo de Logomachiis libello. At restant plurima; vnde integer, simul ac insignis enascatur tractatus.

§. XV.

Age igitur, videamus pugnas, & an iure culpetur Trebatius spectemus. Ait Vlpianus l. 14. §. II. de relig. & sumt. fun. *Si quis, dum se heredem putat patrem familias funeraverit, funeraria actione uti non poterit, quia non hoc animo fecit, quasi alienum negotium, & ita Trebatius, & Proculus putat. Puto tamen & ei ex causa dandam actionem funerariam.* Redit eo tota quæstio, vtrum actionem funerariam habeat, qui se heredem putans funeravit, & sumtus fecit. Trebatius de eo, quod est summo iure, respondit. Nam qui animo proprium negotium gessit, non alienum, is funeraria uti non potest, vtpote quæ cum negotiorum gestorum actione in plerisque con-

conuenit. Atqui hæc animum alium sibi obligandi requirit: is vero, qui se heredem putat, alium obligare nec potuit, nec intendit. Igitur Vlpianus heredi falso vtilem concessit: Trebatius directam negauit. Ita nulla dissensio est. Sed quare Vlpianus, inquis, vtilem dedit? Et opinor, quia heres putatius aliquid præstitit, nec funus sine sumtu curauit. Vt is careat re sua, expensasque bona fide factas perdat, durum videtur, ac penitus inhumanum. Itaque ex causa actionem funerariam permisit: causa vero dationem seu præstationem significat. Vid. *Ant. Fabri Rational.* ad h. l. qui adeo æquum in hac se controuersia ostendit; vt legentibus facile pateat, eum nobiscum consentire; litemque vniuersam tanti non putasse, vt Testa propterea antecessorum numero sit expellendus.

§. XVI.

L. i. §. 41. de depof. nouæ discordiæ ansam dedit. *Si cista signata deposita sit, vtrum cista tantum petatur, an & species comprehendende sint? Et ait Trebatius cistam re- perendam, non singularum rerum depositi agendum; quod & si res ostense sunt, & sic depositæ, adiciende sunt & species vestis. Labeo autem ait, qui cistam deponit, singulas quo- que res videri deponere: ergo & de rebus agere eum oportet. Quid ergo si ignorauerit is, qui depositum suscipiebat, res ibi esse? non multum facere, cum suscepit depositum. Ego & rerum depositi agere posse existimo: quamuis signata cista deposita sit. Species hæc est: deposuit aliquis cistam bene signatam, & clausam; res singulas non ostendit. Quæ- ritur igitur, vtrum de singulis rebus detur actio depositi?*

Tu nota: finem vnicum & proprium depositi esse custodiam generalem: hoc vult deponens: hoc recipit depositarius. Iam fac, cistam bene fuisse clausam & redditam: num tu de singulis rebus actionem concedes? Pone, depositarium singulas res nec vidisse, nec species ostensas recepisse. *Meuius* (b) ICTus clarissimus a Trebatii partibus stat. Nec enim depositarius amplius, quam ex sua scientia tenetur. Labeo contra. Sed Labeo erravit: aut *σοφισμῶς* incedit. Qui cistam, inquit, deponit, is res etiam in cista contentas deponit. Bene, si contentae fuerint; si viderit eas depositarius; si speciatim inspexerit. At hoc in quaestione est: deponens adfirmat contentas; depositarius negat, aut nescit, & signatam restituit. Pro quo militat coniectura? Itaque recte meo iudicio tres a se inuicem causas *Carpzoni* distinguit. Finge enim cistam initio bene clausam, & obsignatam, postea, cum restituitur, apparere reueratam, eumque, qui depositam accepit, suspicione violata fidei laborare; annon quaeso, rerum earum, quas in cista fuisse collocatas, ac inde abstractas adfirmat deponens, agi posse credendum est? Et credunt Doctores. Nam etsi quidam existimant, nondum satis esse probatum, res petitas illa cista fuisse contentas: tamen sufficere alii rectius putant, si illud aientis iureiurando probetur, ac confirmetur (c). Vt ita seuerè cum depositario agatur, eiusdem improbitas facit, qua amici fidem fefellit. Secundum exemplum iam Trebatius in mente videtur habuisse; cum videlicet cista eadem ratione, ut erat tradita, obsignata ac bene clausa fuit restituta. Neque enim tunc rerum posse agi, quas nec viderit, nec etiam speciatim receperit depositarius, iure reputandum est. Tertium

tium vero ab omnibus eodem modo soluitur, ac merito deciditur: cum nempe non cistam tantum firmiter occlusam, verum etiam res sigillatim ostensas, ac visas depositarius recepit; eoque pacto & cistam, & inclusa fidei suæ commissa, atque data fatetur. Itaque singula quoque, nisi aliæ occurrant circumstantiæ, ab eo esse restituenda, quilibet facile deprehendit, ac ipse Trebatius consentit. Eo enim pertinent legis verba: *quod si res ostense sint sic depositæ, adiciende sunt & species NB. vestis.* Quæ cum non satis curate considerasset Labeo, & cum eo Ulpianus; factum est, ut & *Menochius* (d), & *Carpzovius*, (e) & *Meuius*, qui in scholis nostris familiam ducunt, diuortium ab illis facerent, & Trebatii partes sequerentur, quas etiam nos bona fide amplectimur.

(b) Parte IX. Decif. LIV. LV.

(c) Fac, deponentem esse virum honestum & spectatæ fidei; alterum vero doli cuiusdam non immerito suspectum; quique præsumptiones contra se militantes per contrariam probationem elidere nequeat. v. *Franzkius* ad ff. *depos.* n. 65.

(d) A. I. Q. q. Lib. II. caf. CCVIII. n. 26.

(e) Lib. II. Responf. LXIX.

§. XVII.

Lege 79. de contrah. emt. Iavolenus contra Trebatium infurgit. *Fundi partem dimidiam ea lege vendidisti, ut emtor alteram partem, quam retinebas, annis decem certa pecunia in annos singulos conductam habeat. Labeo & Trebatius negant posse ex vendito agi, ut id, quod conuenit, fiat. Ego contra puto: si modo ideo vilius fundum ven-*

didisti, ut hæc Tibi conductio præstaretur. nam hoc ipsum pretium fundi videretur, quod eo pacto venditus fuerat. Eoque iure utimur. Rem ita comprehende. Queritur vtrum ob pactum adiectum ex vendito agi fas sit; an præscriptis verbis. Iuolenus prius; Trebatius posterius tueretur. Quis sanior? Recte meo iudicio obseruauit Wisfenbachius (f) dissensionem (g) in hac re inter veteres iuris interpretes inualuisse. Plurimi illorum actionem in factum seu præscriptis verbis dederunt; actionem venditi non item. Cum his Trebatius sensit. Iuolenus contrariam, qui Traiano imperante vixit, simulque floruit, opinionem, sub conditione tamen, adoptauit. Nos quidem pro certo nunc habemus, ex pactis in continenti adiectis non dari actionem præscriptis verbis; sed eam quæ ex principali contractu, cui fuerunt adiecta, competit. Verum tamen olim dubitatum fuit: nunc res lege Maximini decisa (h) est. Veteres, ut æquum, & bonum sibi videbatur, responderunt. Nihil ergo erroris Trebatio obiici potest. Similiter Labeo (i) respondit. Sed additum est, inquis: & hoc iure utimur. Iccirco iam Traiani, non autem Maximini demum ætate vsus Trebatio contrarius obtinuisse videtur: sed recte, ais, videtur. Neque enim est ita. Hoc Tribonianus adiecit; & de suo infarsit: utpote cuius æuo actio ex principali contractu in vsu fore erat, vnde decidendi rationem eum sumissee vero non ab simile est. Nunc istud queritur, vtrum etiam in contractibus stricti iuris idem, ut in bonæ fidei negotiis obtineat. Et in contrarium hic secedunt, ac connituntur Iuris auctores. Nobis adfirmata cum Wisfenbachio atque Franzkio placet; quorum posterior (k) rem omnem curatissime exposuisse videtur.

(f) Di-

- (f) Disput. ad ff. XI. lib. II. §. XXXIV.
 (g) Patet id ex l. 12. ff. de præscript. verb.
 (h) L. 13. C. de pact.
 (i) L. 50. ff. de contr. emt.
 (k) Exerc. ad ff. de Contrah. E. & V. n. 423. seq.

§. XVIII.

At idem Labeo apertius a Testa præceptore secedit in l. 1. §. 2. ff. de peric. & comm. rei vend. *Si dolium signatum sit ab emtore, Trebatius ait, traditum id videri. Labeo contra, quod & verum est. magis enim ne submutetur signari solere, quam ut tradere tum videatur.* Et istud quidem Heinsius inprimis contra Trebatium urget; eumque ineptiæ arguit, quod dolia signata pro traditis habuerit. Ego vero, Heinsi, te cum tui similibus ad Paulum ablego, qui trabes videri traditas inquit (1), quas emtor signasset. *An hic aliud, verba recito doctissimi Gothofredi (m) in trabibus, quam in doliis vini signatis? Si aliud, cur aliud? an quia vini dolia signari in alium finem possunt, quam ut tradita habeantur; trabes non possunt signari ob alium finem? Paria sunt. Etiam trabes possunt submutari. Nam et si nonnulli existimant, Paulum non sine causâ vocabulum videtur adhibuisse; non est tamen in ea obseruatione multum roboris: cum ex probatissimis latinæ linguæ auctoribus notum sit, esse & videri æquali sæpe significatione inueniri, idemque valere, ac sonare.* Notabilis *Ciceronis* locus est *Academ. Quæst. Lib. IV. cap. XLVII. Quam rationem maiorum etiam comprobat diligentia, qui primum iurare ex sui animi sententia quemque voluerunt: deinde ita teneri, si sciens falleret, quod inscientia multa versaretur in vita: tum qui testimonium diceret, etiam quod ipse vidisset, quæque iurari iudi-*

ces cognouissent, ut ea non esse facta sed videri pronuntiarent. Plura in hanc rem collegit *Hotomannus* (n). An vero symbolica tradi io sit, vti cum aliis primū existimauit *Huberus*, (o) merito cum illustri *Strykiō* (p) nostro dubitamus. Quod enim symbolicum est, symbolum certe ab ipsa re distinctum signatur. At cedo symbolum, seu signum. Res ipsa signatur: itaque vera potius traditio erit. Pro *Hubero* si quid dici posset, hoc foret: in traditione symbolica non tam rem separatam, quam actum traditionem representantem spectari. Signatio vero eiusmodi actus speciem videtur referre, atque habere. Interea vero ingenue fatemur, peruidendum esse ante omnia, quo animo signatio fiat. Nam si emtor consignauit ideo, ne fortassis alia submitti possit, nemo traditionem fuisse inductam adfirmabit. Et hanc *negisatio* in animo habuisse *Labeo* videtur. *Trebatius* autem de alio exemplo, eoque diuerso sensit. Quid enim, si finita, ac absoluta emtione rei alienata signum esset impressum? Itaque neutra sententia absolute vera est; comparate vtraque subsistit. In dubio ad coniecturas, quas præsumptiones ICTi vocant, deueniendum est. Vid. Colleg. Iur. Arg. de A. R. D.

(1) L. 14. ff. eod.

(m) Ad l. Pauli.

(n) Dissert. de inuestitura abusua cap. II. §. 5.

(o) Præl. ad l. de R. D. §. 41. qui tamen paulo post ipse sibi scrupulum iniicere videtur.

(p) De l. Sensuum. Diss. II. cap. II. n. II.

§. XIX.

Nunc tandem cum *Proculo*, & *Cartilio* nobis res erit occasione l. 69. ff. de hered. instit. *Cornelius & Me-*
nias,

nius, vter eorum volet, heres esto: vterque vult. Trebatius neutrum fore heredem; Cartilius vtrumque: tu cui adsentiaris? Proculus Cartilio adsentior, & illam adiectionem, vter eorum volet, superuacuum puto: id enim etiam ea non adiecta futurum fuit: ut vter vellet, heres: vter nollet, heres non esset: quod si hi ex numero necessariorum heredum essent, tum id non frustra adiectum esse: & non solum figuram, sed vim quoque conditionis continere: dicerem tamen, si vterque heres esse vellet, vtrumque heredem esse. Hic ante omnia obseruandum existimo; in rebus testamentariis eorum potissimum sermonem exponendum esse ac interpretandum, qui naturam debitam exsoluerunt. Interpretatio vero sine coniecturis non est: nec coniectura sine formidine oppositi. Igitur non est mirandum, si dissentiant interpretes, & in varias partes secedant. Sunt enim singulis suæ rationes, seu pondera. Verba nisi ambigua forent, nulla certe expositione egerent. Omnis autem ambiguitas variis sententiis fenestram, atque foras aperit. Trebatius ergo hunc subesse putauit sensum: vnus si volet, heres esto, vterque si volet, neuter haeres esto. Cartilius, & Proculus contra vtrumque sine distinctione heredem pronuntiant, illam adiectionem, vter eorum volet, superuacuum existimantes. Verum tamen, quis nouit, annon vterque contrarium fuisset defensurus, si Trebatius Cartilii, & Proculi explicationem probasset? Ut verum fatear, mihi Trebatii sententia ad veritatem accedere propius videtur. Neque enim ad velle respiciendum tantum est, sed ad particulam vter: *welcher unter ihnen beyden will.* Vter vero de duobus disiunctim dicitur. Ita Cicero (q): *Quamobrem vter tandem nostrum Labieno popularis est? tunc? an ego?* Site

stator voculam vterque vsurpasset, tum Cartilius iure videretur Trebatium vincere. Nunc sub iudice lis est. Cæterum monendi sunt legum, verborumque interpretes, ne absonam statim opinionem Auctori tribuant, in qua quædam inveniuntur obscuriora. Vt enim nulla ars sine literis, interprete, ac aliqua exercitatione percipi potest; ita etiam leges atque singula verba auctoris attente & sapius perlustranda sunt, ne argumentationis vis oculos effugiat; aut etiam, quæ cum cura legenti planissima sunt, absurda & insolubilia appareant. Ab hac regula Cartilius atque Proculus deflexerunt; itemque Iulianus ICrus in alia causa, quam vide sis in l. 16. ff. *de Condit. Instit.* Est enim in hac postrema sensus, vti credo, planus; nec prorsus inconcinnus. Nam quemadmodum in præfenti specie legis nostræ Testator noluit vtrumque heredem, ita in altera Iuliani neutrum sine altero decreuit admittere.

(q) Or. Pro Sextio.

§. XX.

Similis fere controuersia in l. 49. §. 2. ff. de Leg. II. occurrit: *Labeo refert, agrum cuius commercium non habes, legari tibi posse, Trebatium respondisse, quod merito, Priscus Fulcinius falsum esse aiebat. Immo, ait Gothofredus ad h. l. immerito. Gothofredo ad stipulatur Lauserbachius (p): alii distinguunt. Et fuit autem non leuis inter veteres disputatio, vtrum debeat res legata, quæ sit extra commercium legatarii? Trebatius deberi respondit: Labeo negauit. Recentiores ICTi hodiernum in diuersa abeunt. Verum si non tam illud, quod Doctores,*

ad-

adferunt, atque fingunt; quam quod in legatorum natura continetur, consideremus, atque inspiciamus, falsa res est. Rei, quæ ab omni commercio aliena est, ut sunt iure Romano res sacræ, religiosæ, sanctæ &c. ne quidem æstimatione debetur. Nec enim illa æstimationem recipit; adeoque nec rem, nec taxationem legatarius potest petere. Quod si tantum heredis commercio exempta sit, æstimationem deberi vno omnes ore adfirmant. De legatario dubium remanet; vtrum videlicet res legata ei debeatur, cuius commercium nec habet, nec habere potest; puta, si Iudæo mancipium christianum legati nomine foret relictum: sed tollitur facile, si perpendas testatoris cum primis voluntatem spectandam esse. Vult ille legatarium honorare. Huic autem nihil obiici, aut adtribui culpæ potest. Ergo pretium rei, quæ æstimari potest, numeres: ne evanescat legatum, quod ex mente defuncti aliquid sane continebat. Ex quo simul elucet, quare in stipulationibus aliud placuerit *Paulo l. 34. ff. de V. O.* Habet namque, quod suæ imprudentiæ adscribat stipulator, utpote qui sibi promitti curavit, cuius nec accipiendi, nec possidendi facultatem habebat. Quid autem culpæ, quæso, in legatario residet, penes quem rei legatæ commercium non est? Quod cum non observassent *Donellus, Hilligerus, Vinnius*, alique iuris auctores, quid mirum nostrum communibus condemnatum fuisse suffragiis? At nequidquam tamen ad rem facit, quod proferunt: legatarium illius rei pretium exigere vix posse, quam nullo iuris obtentu eidem liceret petere. Quid enim? Annon licet domus alienæ mihi legatæ pretium ab herede postulare, quamvis rem ipsam ab alio dominii iure possessam nequeam extorquere? Conse-

quentia minus valida est: res exigi non potest; ergo nec pretium rei. Sane, si res ipsa omnis pretii expers foret, utpote hypocentaurus, tum aliquid forte roboris in eorum argumento contineretur. At dum commercium certis tantum hominibus interdictum est, eique interea rei sua aestimatio constat, non video sane atque intelligo, quare res legata taxationem recipere nequeat. Idcirco animum facile induco, alios etiam in Pandectis Iureconsultos a Trebatii opinione non admodum abhoruisse; quod l. 40. ff. de leg. I. in primis innuit, atque probat. Nam quamvis *Wissenbachius* (f) inter fideicommissarium, ac legatarium cum aliis distinguat, & peculiare exemplum in illa se inuenisse lege gloriatur; scio tamen magno conatu nihil agi, omnemque operam frustra consumi; posteaquam non contemnendis rationibus a nobis stabilitum est, legatarium rem sibi legatam, cuius commercium non habet, cum alia permutare summa posse.

(r) In Colleg. Theoret. Pract. Part. II. p. 1010.

(f) Disput. II. lib. ff. XXXI. §. 2. Si quid conicio, *Vlpianus* certe hoc dicit: Rei alienae cuius neque Legatarius commercium; neque etiam fideicommissarius ius habet possidendi, aestimatio tamen debetur. Ea ratione nec vim in ferre legi cum *Cuiacio*, nec subtiliter necessum erit distinguere. Est enim alias notum, quantas lites illa lex *Vlpiani* concitauerit, quamque in varias partes hic sese verterint Iureconsulti etiam clarissimi.

§. XXI.

Haud multo plus difficultatis ac dubitationis alia Tre-

Trebatii responsio habet, quæ in l. 29. de leg. III. oppugnatur. *Qui concubinam habebat, ei vestem prioris concubinae vrendam dederat. deinde ita legavit, vestem, quæ eius causa emta, parata esset. Cascellius, Trebarius negant, eam deberi prioris concubinae causa parata; quia alia conditio esset in vxore. Labeo id non probat: quia in eiusmodi legato non ius vxorium sequendum; sed verborum interpretatio esset facienda, idemque vel in filia, vel in qualibet alia persona iuris esset. Labeonis sententia vera est.* Exemplum propositum hoc potissimum caput, ac argumentum continet: vtrum pro concubina tam fauorabilis interpretatio sit facienda, vt sub eo, quod eius causa paratum, & emtum est, comprehendatur simul quod accepit vrendum, sed alterius concubinae causa emtum, paratumque. Trebatius concedit, tam largam atque amplam interpretationem respectu vxorum in vsu frequentissime (t) versari; negat autem concubinas tanto fauore esse dignas. Quid ad hæc Labeo? Hic existimat, non tam ius vxorium, quam voluntatem testatoris inspiciendam esse. At enim vero, mi Labeo, hoc ipsum demum est, quod quaeritur; an talis pro concubina præsumi queat, aut debeat voluntas? In dubio ad fauorem personæ oculos dirigimus. Concubinae vero, quæ titulo, & dignitate vxoris carebat, aut nullus, aut saltem perexiguus est. Ergo in dubio cum Trebatio facerem. Nam quæ ab aliis excogitatur regula, in duobus adiectiuis coniunctis sufficere vnum verum esse, contra Trebatium nihil roboris habebit; vtpote quam *Barrolus* ex Labeonis sententia exculpfit, ac fecit. Miseros vero interpretes, qui regulas bonæ interpretationis in aliorum præsumtis opinionibus quaerunt; nec tam rectæ rationis fontem, quam Docto-

rum

rum turbide fluentes riuulos sectantur. Potius in coniuncta oratione vtrasque partes esse veras requiritur: nisi aliquis inepte forsitan dicat, hanc neque coniunctam esse, neque disiunctam. Nec mouet, in præfenti exemplo non tam de eo, quod vxoris, sed quod alterius concubinæ causa emtum, paratumque sermonem esse, idque, an debeat secundæ concubinæ disceptari. Facile enim regeo, Trebatium ad fori vsum respexisse: ibi vero cum adeo benigna, fauorisque plena explicatio pro concubinis, sicut vxoribus, nondum obtinuisset, nec ex verbis etiam testatoris colligi potuisset, haud immerito eum ad negantium partes secessisse. Labeoni aliter visum est: quod forsitan ex suo ingenio alios iudicaret, effusaque licentia extra veterum traditionum fines evagaretur. (u)

(t) L. 58. de Leg. III.

(u) Est hoc Vincentii Grauinæ ICTi apud Romanos præstantissimi de Labeone iudicium, vtpote qui non vbiuis obuia de eo congeffit in libello limatissime perscripto de Ortu & Progressu Iuris Ciuilis p. 106. Grauina vero Pomponium, & veteres in primis secutus est; qui ita Labeonem laudarunt, ut etiam natorum, quibus notaretur, diligentem mentionem iniicerent.

§. XXII.

In l. 100. §. 1. 2. 3. de Leg. III. tria occurrunt, quæ in Trebatio notantur. Videamus primum. *Due statuæ marmoreæ cuidam nominatim, item omne marmor erat legatum. Nullam statuam marmoream præter duas Cascellius putat deberi. Ofilius, Trebatius contra. Labeo Cascellius sen-*

sententiam probat, quod verum puto, quia duas statuas legando, potest videri non putasse in marmore se statuas legare. Si nominantur, inquit *Bartolus* individua speciei contenta sub genere, ad alia in eadem specie contenta non porrigitur illud genus. *Eccur vero Barrole?* Rationes subducamus parumper. Testator putavit, se duas tantum, non plures possidere statuas marmoreas. Has legat, sed simul iis omne marmor addit. In reliquo marmore plures statuae reperiuntur. Certe qui omne marmor legat, aliquid amplius, quam duas statuas legare voluit. Sed statuas plures præter duas ais, dare noluit. Si sciisset se plures habere, concedo: quid si nesciuerit? (x) subsisto. Hoc enim casu maiorem verisimilitudinem *Treatii* opinio indipiscitur. Nam omne marmor dare voluit defunctus. Statuae marmoreae vero ad marmor pertinent. Quid? quod si species post genus legatum addita fuisset, haberent forte dissentientes quod pro se, suaque causa non sine colore vrgerent. Nam species generi modum imponit (y). At cum genus post speciem nominatum sit, quis non concluderet, sermonem posteriorem laxius esse explicandum, numerumque duarum statuarum ex abundantanti quasi expressum generi adiecto nulla ratione nocere debere? Quemadmodum enim adiecta species genus circumscribit; ita appositum genus speciem ad se trahit: aut si minus, eam redundanter esse nominatam indicat. Cui nequaquam refragatur, quod dicitur: non esse credibile, in vna oratione, eademque periodo aliquid posse redundare, aut esse superuacuum. Quod si namque certum est, genus coarctari a specie, mensaque, & scamnis suppellectili additis non omnem suppellectilem deberi; se-

E
que.

quetur etiam credo, vt vox supellex, hoc est, genus in vno eodemque commate abundet. Vt vero genus; ita etiam species vacanter, atque inaniter potest addi. Deinde ambiguum adhuc est, vtrum in hac causa vnum tantum legatum sit, vna periodus, aut expressio. Vide, quæ in hanc rem differit *Franciscus Hotomannus* L. IV. Obseruat. VII. & in primis *Cl. Bynkershœck* Obseruat. I. R. Lib. III. c. II. qui vtut summa industria hanc controuersiam excussit; nostrum tamen exemplum omisit.

- (x) Temperavit adserta ICTorum, ipse, quem omnes venerantur, *Papinianus* in l. 9. pr. ff. de supellect. leg.
- (y) Eiuscemodi species foret, si quis primo seruos legasset, deinde tres ancillas adiecisset; non omnes, credo, deberentur ancillæ, quæ ceteroquin deberentur ex generali legato, sed tres duntaxat, cum in expressa specie ancillarum generi modus sit dictus.

§. XXIII.

Alterum, quod est in secundo paragrapho videtur leue. *Vxori meæ vestem, mundum muliebrem, ornamenta omnia, aurum, argentum, quod eius causa factum, paratumque esset, omne do lego. Trebatius hæc verba, quod eius causa factum, paratumque est, ad aurum & argentum duntaxat referri putat. Proculus ad omnia, quod & verum est.* Possunt verba, quod eius causa factum, paratumque restringi, possunt etiam extendi. Vtrinque rationes sunt. Sed habet tamen Trebatius fortiores. Nam si verba vti iacent, & a defuncto scripta sunt, vel pro-

lata

lata spectentur; vnicuius patere arbitror, duo præcipi: primum vt vxor vestem, mundum muliebrem, & ornamenta omnia habeat: deinde vt aurum, & argentum, quod eius causa factum paratumque accipiat. Diuersitas in eo consistit. Sub facto paratoque comprehenditur quidem emtum, non autem donatum, legatum, inuentum. Igitur donata vestis, ornamenta legata ne utiquam cederent vxori, si Proculi definitio vinceret: qui laxioris interpretationis auctor est. Trebatii sententia vero coniugi omnia adtribuit, singulasque vestes, ornamenta cuncta, mundum muliebrem vniuersum, paratum, emtum, factum, donatum, post testamentum paratum, legatum, tituloque lucratio aduersum adsignat. Etenim ius vxorium insigni semper fauore in Romana republica cernitur munitum; cui commodè derogari nequit, nisi clara testatoris voluntas, aut euentissimæ coniecturæ contrarium suadeant. At vbi est illa clara testatoris voluntas? vbi sunt istæ euentissimæ coniecturæ? Restrunguntur, ais, verba generatim posita. Atqui hoc ambiguum est, nec extra dubitationis aleam positum. Verba, quod eius causa factum, paratumque, ad aliam plane rem, aurum intellige, atque argentum pertinent. Iam vero tironibus notum est, stilo romano aurum, argentumque a veste, mundo muliebri, ac ornamentis distingui. Adde, si placet, voculam *factum* argento potius, atque auro, quam ceteris, quæ memorantur, conuenire. Aurum enim, argentumque vel factum, vel infectum, vel signatum est (z). Infectum rudem auri, argenticque massam significat: factum, quod certam speciem recepit: signatum, quod publico signo percussum. Verba allegata vero de auro, argentoque

facto loquuntur, & vxoris causſa parato. Vid. doctiffimus Wiſſenbachius ad tit. ff. de auro, argento, mundo &c.

- (z) Pertinet huc locus ex Liuio lib. XXXIV. cap. VI. *Cautum erat, quo ne plus auri, & argenti faſſi, quo ne plus ſignati argenti, & æris domi haberemus.*

§. XXIV.

Tertius legis allegatæ paragraphus ampliori contemplatione videtur dignus. Cui Corinthia vaſa legata eſſent, & βάσεις (i. e. baſes ſeu fulcra) quoque eorum vaſorum collocandorum cauſſa paratas deberi, Trebatius reſpondit. Labeo autem id non probat, ſi eas βάσεις teſtator numero vaſorum habuit. Proculus vero recte ait, ſi aeneæ quidem ſint, non autem Corinthiæ, non deberi. Notum eſt æs Corinthium, & vaſa Corinthia, in maximo olim pretio & aurum contra fuiſſe habita (a): quod cum Accuſus non intellexiſſet, e palea illa credidit conſecta. De his vero quaeritum eſt, vtrum cuiusmodi vaſis legatis baſes quoque debeantur, hoc eſt, orbiculi illi, quibus vaſa in menſis collocantur, ne toralia polluantur. Trebatius deberi reſpondit: Proculus, vt primo obtutu videtur, adiecit, baſes aeneas peti poſſe, non autem Corinthias. Labeo non deberi dixit, ſi baſes & ipſa eſſent vaſa. Si quis recte rem totam penſitauerit, is animaduertet, Labeonem a Trebatio non eſſe alienum. Hic enim vt verum iam aſſumit, baſes non eſſe vaſa, ſed vaſorum gratia comparatas. Proculus, credo, rectius feciſſet, ſi Trebatio absolute adſenſum præbuiſſet. Quare enim baſes tan-

tantum aenea debeantur? an quia viliores? At sequitur accessorium suum principale, quamuis illud sit pretiosius multo. Vide quid Vtricus Huberus (b) in pari fere causa responderit. *Matrona, inquit, legauerat alicui omnia sua fœtilia: Repertus autem est ingens numerus vasorum fœtillum cum argenteis operculis, sexies pluris, quam erant ipsa vascula. Respondi tamen opercula cedere vasis, nec ab herede posse separari; quoniam opercula erant vasorum gratia.* Nunc videndum an bases sint vasorum Corinthiorum gratia. Et puto. Cur enim alias vocarentur bases, fulcra, pedamenta? Basis ob vasculum habetur; ergo accessorium est; ergo etiam principali suo cedit. Speciosius est, quod pro Proculo Pancirollus (c) vrget, eum nempe non tam negare, bases Corinthias vasis Corinthiis cedere; quam illas aeneas diuerso metallo constantes. Corinthias enim ideo legatis vasis Corinthiis adherescere, quia cum omnia Corinthio metallo consent, præfagiendum sit, bases eiusdem materiæ vasorum causa factas fuisse; utpote quod de aeneis, de quibus quæritur, non constet. Nam cum aliis etiam vasis supponi possint, non recte argui, quod causa Corinthiorum facta fuerint, & ideo legatario Corinthiorum non deberi. Sed dubito primum, utrum hic subit verbis sensus; quæ valde ambigua sunt & obscura, itemque suspensa; deinde admodum etiam ambigo, an illa Trebatio fraudi futura observatio sit? Existimauit enim is, ac pro certo adsumsit, bases vasorum Corinthiorum gratia fuisse paratas. Quod si contrarium constaret, aliter etiam ipse forte Trebatus respondisset.

(a) Citatur in notis a Gothofredo Plinius Lib. LXXXIV. cap. I. Scaſtianus Næuius fideliter hoc quoque

mendum descripsit. Sed est liber XXXIV. Neque enim tot libros condidit Plinius, ut ad tantum numerum possent adurgere. Hic vero recte non tantum allegatur: sed etiam præ Plutarcho in hac causa consuli meretur: utpote qui lib. de Pyth. Orac. fabrum quemdam Corinthium huius æris auctorem facit, qui cum incidisset in thecam auri plenam, eamque sibi abstulisset, ne id resciretur, metuens, dissectum in minutas particulas aurum paullatim æri admiscuerit, admirabilemque illam temperaturam effecerit, ac magnas opes sibi parauerit. Verba postrema *Wagenseilii* sunt, viri clarissimi Dissert. de re monetali veterum Romanorum p. 30. sq. qui Plutarchum, & cum eo sentientem *Antonium Muretum* apposite confutans, Plinii recensionem probat; cuius opinione neque naturæ, neque hominum ingenio, sed opulentissimæ vrbs iniuriæ, atque casui æris Corinthii origo merito attribuitur. Nam cum A. V. C. DCVII. L. Mummius Consul Achaia caput, Græciæ decus, nobilem Corinthum occupatam, direptamque tuba præcinente, deleuisset, incendio permittis plurimis statuis atque simulacris æris, auri, argenti que venæ in commune fluxere, ut eleganter rem totam exprimit L. Annæus Florus Lib. II. cap. 16. Atque ex hac mixtura æs demum Corinthium natum est, quod ita omnes affectarunt, ut quærentium multitudo raritatem induceret: raras pretium in mensum auget. Superfunt tamen talia adhuc vasa non Romæ solum, sed Venetiis quoque apud Illustres Lauredanos. Nec ab vero alienum est, quatuor illos stupendi operis equos, quibus S. Marci Basilica ornatur, ex ære Corinthio esse. Vtrum huius generis æs numis for-
 man-

mandis materiam præbuerit, *Sauotus & Aeneas Vicus* viri doctissimi differunt, atque certant. Et hic quidem in scito libro, quem vocat *Discorsi sopra le medaglie de gli Antichi* p. 35. omni animi contentione probare nititur, Tiberium, Caligulam, & Claudium Imperatores vere ex metallis conflatos Corinthios dedisse numos. Vid. *Wagenfeilius* l. cit.

(b) Ad tit. ff. de auro, argento, mundo, §. VII.

(c) Variar. Lect. Thesaur. Lib. II. cap. LXXXIX. p. 255.

§. XXV.

Venimus denuo ad Iuolenum Trebatium confutantem in l. 17. de ann. leg. *Legatum ita est, Attiæ, donec nubat, quinquaginta damnas esto heres meus dare. neque adscriptum est in annos singulos. Labeo, Trebatius præsens legatum deberi putant, rectius dicitur, id legatum in annos singulos deberi.* In hac disceptatione regula tenenda est: legatum non præsumi annuum, atque multiplex; sed vnum; sed præsens; sed vnus tantum præstationis; nisi contrarium euidenter eluceat. Neque enim credibile est, testatorem hæredi tam graue imponere onus voluisse, vt annuatim aliquid Legatario, & cum processu temporum dependeret: nisi clarissima verba contrarium ostenderint. Itaque Iuolenus a regula discedit: quam Trebatius, & Labeo sequuntur. Iuolenus autem fauorem (d) dotis in animo videtur habere; & æquitatem præ oculis: noster ius summum. Reuera igitur vix discordant. Accedit, quod particula donec (e) non semper tempus, vt terminum; sed etiam conditionem notet. Verba: Attiæ donec nubat, eam quoque expofitio-

tionem recipiunt, si nubat, **wann sie wird heyrathen.**
Sic autem legatum præfens foret: & hæc interpretatio
Trebatio placuit; vt & Labeoni.

- (d) *Dionysius Gothofredus* in notulis ad hanc legem
Labeoni propterea ac Trebatio ad sensum præbuit;
legatumque semel tantum præstandum putauit.
Quod vero Iuolenus annuum voluerit; fauorem
dotis, ait, effecisse; vt legataria tanto facilius nubendi
conditionem inueniret: & dotis lautitia virgini
speratæ, ac iugum ferre idoneæ procorum insi-
gnem copiam conciliaret.
- (e) Vid. Strauch. Lexic. Partic. p. 48.

§. XXVI.

Sicuti vero, quam vidimus, disceptatio leuis ad-
modum fuit, & perexigui momenti; ita illud, quod in
L. 31. ff. de usu & usufr. leg. inter Labeonem, & Trebatium
denuo surrexit bellum, maioris fieri vix debet. Neque
enim videtur credibile, Trebatium a Labeonis sententia
discordare; quamquam hic magnos motus cieat, irrito-
que conatu cum umbris luctetur. Audiamus Labeo-
nem: *Is, qui fundum tecum communem habebat, usufructum
fundi uxori legauerat, post mortem eius tecum heres ar-
bitrum communi diuidendo petierat. Blasus ait, Trebatium
respondisse, si arbiter certis regionibus fundum diuissset, eius
partis, que tibi obtigerit, usufructum mulieri nulla ex parte
deberi: sed eius, quod heredi obtigisset, totius usufructum
eam habituram. Ego hoc falsum puto. Nam cum ante
arbitrum communi diuidendo coniunctus pro indiuiso ex parte
dimidia totius fundi usufructus mulieris fuisset, non potuisse
arbi-*

arbitrum inter alios iudicando, alterius ius mutare, quod & receptum est. Iurarem, Trebatium in sua decisione existimasse, vxorem ex diuisione fundi, quam heres ordinauerat, nihil sensisse incommodi aut detrimenti. Ali-ter prima iuris ignorasset elementa. Hoc vero concessio, mulier certe a litigandi prurigine se liberare neuitquam quiuisset, si ex dimidia parte totius fundi vsumfructum petiuisset, quem in certa parte fundi per regiones diuifi eadem ratione, eodemque emolumento licuisset percipere. Nam etsi non est non fatendum contingere aliquando, vt alicui vsumfructus in dimidia portione totius fundi vtilior sit, e.g. si, quas socius accepit, regiones nonnullis fructibus abundant, quibus vsumfructuarius sine notabili rerum suarum dispendio carere nequeat; accidit tamen interdum, immo frequentius euenit, vt eadem soli fertilitate occurrente nulla fructuum diuersitas obseruetur, nec messis messem vincat, nec partium separatarum dissimilitudo contentioni locum faciat. Hoc casu, non autem alio, Trebatius mulieri vsumfructuarie actionem contra socium negauit; vtpote dolose litiganti, ac altercanti. Reipublicæ enim interest, vt omnis inutilibus iurgiis occasio præscindatur, iudiciaque a strepitu pugnacium hominum, ac natura φιλακτίων quiescant. Quod si vero contrarium euinci, ac euidentibus signis probari ab vxore posset sua interesse, non dubitamus, quin illa foret audienda, & ad vsumfructum in dimidia parte totius fundi capiendum celeriter admittenda. Ac ita vero etiam Trebatius cum Labeone eisdem forte tibias esset infaturus, cuius verba carptim allegauit Blasus, carptim confutauit Labeo, itemque abscisse retulit Iuolenus. Optandum foret, vt. integra ad nos Trebatii,

F

omni-

omniumque veterum ICTorum scripta (f) peruenissent. Multa, credo, rectius intelligeremus: in pluribus concordiam eorum, quos nunc dissentire existimamus, deprehenderemus. Ita enim confusa sunt omnia in Pandectis; adeo indigesta pleraque, ut Oedipo interdum opus sit, qui λογμαχίας altercantium componat, finiatque.

- (f) Hoc acutissimi Hottomanni in Anti-Triboniano perpetuum votum est; hoc Cuiacii aliorumque literatissimorum ICTorum desiderium non penitus spernendum. Quidquid enim de Veterum Interpretum opinionibus residuum est, mancum videtur, atque mutilum: unde illæ, quæ ex infelici naufragio emerferunt, tabulæ explicari vix possunt. Nec nocet, Tribonianum publica istud auctoritate fecisse. Fecit enim, fateor; sed minus apposite: ac parum prudenter.

§. XXVII.

Et fac autem Labeonis opinionem rectiorem, & iuri magis congruam fuisse, Trebatius certe in hac eum controuersia, quæ est in lege 7. de tritic. vin. vel ol. leg. superabit: *Quidam heredem damnauerat dare uxori suæ vinum, oleum, frumentum, acetum, mella, salsamenta. Trebatius aiebat, ex singulis rebus non amplius deberi, quam quantum heres mulieri dare voluisset: quoniam non adiectum esset, quantum ex quaque re daretur. Osilius, Cascellius, Tubero, omne, quantum paterfamilias reliquisset, legatum putant. Labeo id probat, idque verum est. Quare autem verum esset, cum legatum incertum alias plane infirmum sit, ac inualidum? Ipse Brunnemannus in Commentario ad hanc le-*

legem duo hic concurrere singularia existimavit; vnum valere legatum incertum; alterum omne vinum, oleum, ac frumentum deberi. Num vero Labeonis auctoritas, quem dissentiendi libido sæpius in transuersum abripuit, efficiet; vt a recepta legum harmonia discedamus; & peculiari eiusdem definitioni adhæreamus? Sane, cum iuris auctores stipulationem incertam, ac indefinitam habeant pro inutiles, non comprehendunt aliqui, cur legatum incertum, ac itidem indefinitum sit reputandum pro vtili? Inde Vlpianus, (at quantus Ictus?) legatum generis, quod certos a natura limites, terminosque non habet, pro derisorio (g) potius, quam vtili accepit. Et nos legatum vini, olei, fassamentorum, quod neque certum corpus neque determinatam quantitatem continet, numeremus in vtilibus? Puto, Trebatium ratione nequaquam destitui, quare ex singulis rebus non amplius deberi statuerit, quam quantum heres mulieri dare voluisset. Neque enim concludit, vino legato omne id contineri, quod defunctus vini loco habuit? Quis enim huius definitionis auctor est? An Cascellius, Tubero, Ofilius, Labeo? Atqui his omnibus solum iure optimo Trebatium oppono; quia ad analogiam iuris convenientius ratiocinatur. Vinum namque, quod necratione qualitatis, nec etiam quantitatis certos a natura atque testatore limites accepit; eiusmodi est, vt nullam legatario vtilitatem adferat; vtpote quod vel ad minimam, aut potius ridiculam portionem redigatur. Itaque guttatim fluat vinum legatario relictum; dabitur paucillum olei, modicum ex fassamentis decerptum eidem pro solatio adsignabitur; nisi quidem generoso, ac liberali animo heres inueniatur, qui alia ratione inductus vinum

merum cumulatius effundat, aut laudis avidus falsamenta largiter distribuat, oleumque pro sua in aliquem munificentia copiosius dispergat. Iure summo, atque stricto ad istud nemo obligatur. Et de hoc autem Trebatius respondit. Si quis iusto æquior velit esse, vxorisque fauore profusior, nec repugnabit Testa, nec nos quoque: dummodo cauillatio cesset, atque desinat, Ictum nostrum ius atque æquum præteruictum in erroris insidias incidisse. Quæ etsi ad obtundendos Trebatii aduersarios possunt sufficere; faciam tamen, vt decet, aliud defensionis, expediendæque salutis fundamentum; quod Brunnemannus, aliique iuris interpretes neque animaduertent, neque in medium attulerunt. Existimo igitur, Trebatium, vt est in lege, eam potissimum respexisse formulam, qua heres a testatore dicitur damnatus. In legato damnationis (h) vero eligendi potestas heredi iure veteri data est. Cascellius, Ofilius, Tubero, Labeo quid? Hi sine ratione diuortium faciunt, quodque ea ætate expediti iuris fuit, misere deformant, atque detorquent, dicamque Trebatio scribunt maiori probabilitate contrarium adfirmanti. Quibus cum Tribonianus adsensisset, ius vetus a nouo perraro distinguens, actum sane de illo erat, conclamatumque; vtpote tot auctoritatibus obruto, damnatoque.

(g) L. 71. ff. pr. de Leg. I.

(h) v. Vinnius ad Instit. de Leg. §. I.

§. XXVIII.

Interea dubium valde redditur, atque ambiguum, quod eodem titulo l. 15. in alia causa a Proculo adfertur.

Vinum,

Vinum, inquit, cum vasis legavit: negavit Trebatius, quod in doliis sit, deberi; & sensum testatoris alium putat esse, verborum alium. Ceterum dolia in vasis vinariis non essent. Ego, etsi dolia in vasis vinariis non sunt, tamen non concederem Trebatio, vinum, quod in doliis esset, id est, quod in vasis non esset, non esse legatum. Quæstio est, si quis vinum cum vasis legasset; an etiam vina doliaria debeantur. Trebatius respondet deberi secundum verba; secundum sensum testatoris vero non deberi. Nam quamvis in vasis numerentur (i) dolia a peritioribus; vulgus tamen in eorum censum ea demum reputat, quæ exportantur; quæ non hærent prædio (k), utpote cadi, & amphoræ. Defunctus vero vulgarem significationem in mente videtur habuisse. Quid ad hæc Proculus? Is concedit dolia in vasis sensu populi non esse; sed vinum tamen, quod est in doliis, dari debere contendit. Eccc? quia vinum indefinite nominatur. Verum enim vero quis non videt ac deprehendit insigne iudicii *σφάλμα*. Estne sic vinum indefinite legatum, dum dixit testator, vinum *CVM VASIS*? Certe taxationis proprium est, ut restringat præcedentia (l). Si vinum absolute, ac sine vasis nominasset, adhuc dubium foret, quid, quantum, & quale esset dandum. Nunc cum specialis oratio generali accesserit, coercetur, credo, secunda; nec omne vinum videtur deberi, sed quod est in vasis, quodque cum vasis legatario concedi, & tribui potest. Sed scio, quid Proculum impulerit. Credidit ille aliorum errori implicatus vino legato, omne, quod habuit testator, deberi. Verum credidit sine causa. Vinum enim indefinite positum ad guttulas facile redigitur, atque minutias. Deinde ex accessorio etiam principale

determinare potuisset: Vasa enim definiunt, atque circumferibunt vinum; perinde vt in vernacula nostra **der Wein samt den** Bouteilles non comprehendit, ac significat vinum, quod est in doliis. Miror Cuiacium virum doctissimum Lib. II. Obseruat. XXXVI. ad hanc obiectionem nulla ratione respexisse.

- (i) Gerardus a Noodt Iureconsultus apud Belgas longe præstantissimus non immerito illis verbis: *ceterum dolia in vasis vinariis non essent*, medicam manum applicat, negandique particula expuncta legit, ceterum dolia in vasis vinariis essent. Ea enim ratione sensus planus emergit. Vino cum vasis legato, negat Trebatius, vinum, quod in doliis sit deberi. Nam etsi, cum spectantur verba, verum est, dolia ab his, qui intelligunt, recenseri in vasis: tamen alia testatoris esse videtur voluntas. Ceterum, id est, alioquin dolia populari significatione, quam is respexit, ad vasa pertinent: quod Testa falsum esse existimauit, itemque absurdum. v. Obseru. lib. II. c. XLV. p. 175. seq.
- (k) Dolia enim in terram plerumque defodiebantur; vt vinum ætate frigidius, incorruptiusque conseruaretur: hyemali tempore gelasceret. *Nec enim*, verba sequor Guidonis Pancirolli Var. Lect. lib. I. cap. LXI. *hypogæa, id est, subterranea loca cellarum vinariarum, vt nunc, ita vbique tum in usu fuisse, Plinius inquit: Mitiores plage doliis condunt, infodiuntque terra tota, aut ad portionem sitis: item cælum præbent, alii vero impositis testis arcent.* Ex quo nunc facile Vlpianum l. 3. §. penult. de Trit. Vin. & ol. leg. explices, Scæuolamque, l. 43. §. 4. de Leg. III. quorum vnus doliolum

rum in cella vinaria depressoꝝ, alter cupparum
dolorumque in cellis defixorum mentionem
facit.

(1) Hinc doctissimus Bynkershœck Obseruat. Iur. Rom.
Lib. III. cap. I. ingenue fassus est, in formula anti-
qua, m:cte vino inferio esto, recte Trebatium exi-
stimasse apud Arnobium Lib. VII. aduers. Gent. il-
lud inferio esse additum, ne vinum omne, quod in
cellis atque apothecis est conditum, esse sacrum
incipiat, sed solum quod inferetur.

§. XXIX.

Non multo felicior Proculo Vlpianus est, qui l. 3.
§. i. ff. de aqu. & aqu. plu. Trebatius, ait, *putat, eum cui
aque fluentes calide noceant, aque pluuie arcende cum vi-
cino agere posse; quod verum non est, neque enim aque ca-
lide aque pluuie sunt.* Ego inter actionem directam,
& vtilem esse, puto, distinguendum. Hanc antiquis
legum interpretibus non fuisse incognitam ex leg. 22. tit.
eod. quæ est Pomponii, patescit. Et fungum enim pro
cerebro habuisset Testa, si aquas pluias non esse calidas
ignorasset. Igitur de actione vtili loquitur. Si quis ve-
ro adeo rigidus foret, vt hanc ei licentiam denegaret
paullo laxius extendendi verba interdicti, inque aliis
caussis vtiliter applicandi, quid iis fieret, obsecro, qui
actionem de seruo corrupto ad vxorem, & liberos cor-
ruptos, nec incondite tamen, applicant, atque trahunt?
Sane vero actiones vtilis non tam ex verborum cortice,
quam rationum similitudine, ac æquitate per Iurecon-
sultorum interpretationem firmata coortæ sunt; pro-
ptereaque introductæ, ne noua formula opus foret, vbi
al-

alterius legis argumentum decisionis, aut congruæ definitionis fundamentum suppeditaret. Dico congruæ. Neque enim leues & fallaces eorum consequentias probamus, qui veterum auctorum scriptis sine iudicio abutuntur, aut legis iustam sententiam peruersa ratione deformant, atque torquent. De eiusmodi ineptis legum argumentis eleganter differit Gerhardus Noodt in Iulio Paulo cap. VII.

§. XXX.

Ergo potius cum Caio disputabimus, cuius sententiam l. 5. §. i. d. A. R. D. multi quidem doctissimi viri calculo suo approbarunt, atque rationi conformem scripserunt. Verba Gaii sunt: *Illud questum est, an fera bestia, quæ ita vulnerata sit, ut capi possit, statim nostrum esse intelligatur. Trebatius placuit, statim nostram esse, & eousque nostram videri, donec eam persequamur: quod si desierimus eam persequi, desinere nostram esse, & rursus fieri occupantis.* Itaque si per hoc tempus, quo eam persequimur, alius eam ceperit eo animo, ut ipse lucrifaceret, furtum videri nobis eum commississe. Plerique non aliter putauerunt eam nostram esse, quam si eam ceperimus: quia multa accidere possunt, ut eam non capiamus: quod verius est. Quid si dicerem Trebatii opinionem hodie magis videri receptam inter venatores, eamque sua non carere ratione? Nam quamuis proprie loquendo mea nondum sit fera, non licet tamen alteri eripere illam, neque persequentem insidiosè anteuertere. Honesti animi est, non solum abstinere alieno, sed etiam eo, quod iam prope est, ut alterius sit; ne propinquam alterius spem multis iam forte laboribus quæsitam inuadamus.

mus. Propinquam vero spem esse ex eo manifestum fit; quod grauiter vulnerauerimus feram; vt fuga elabi vix possit; & dum persequimur damus illud animi clarissimum indicium, nos voluntatem occupandi habere; & ab occupatione incepta nondum desistere. Ita fere doctissimus Ictus *Franciscus Balduinus* in Comment. ad Inst. Lib. II. tit. I. rationes suas subducit. Ex quo elucet, Cui rationem Trebatium nec pungere, nec ferire; dum multa accidere posse adfirmat, vt eam non capiamus. Testa propinquam spem sibi proponit. Nam si quis ab infecutione desistat, & vulneratum animal patiat-ur elabi, spem certe omnem videtur deposuisse. Contra sentientes vocabulo capere, & occupare inhaerent. Quodcumque, inquit, persequor, nondum cepi: quod nondum cepi, illud identidem nec occupavi: non occupatum meum non est. Quid igitur pro Trebatio puto eum non aduersari Caio. Neque enim dicit vulnerata, aut nondum capta fera mea est; sed tantisper, donec vestigijs fugientis insisto, mea videtur, ac intelligitur: isque inhumane faceret (m), qui opinione incertae infecutionis praedam propinquam mihi adimeret. Quae immanitas, morumque acerbitas, vt ciuibus indicatur, publice interest. Ac ita quidem *Fridericus Ahenobarbus* apud *Rodeuicum* (n) iure censuit. Cum enim in Italiam venisset, inter coetera hoc sanxit, vt si quis *canibus vestigatoribus* duntaxat feram fugauerit, non fugantis, sed occupantis sit; sed si *lancea* vel gladio feram percussit; quamuis alter occupet, non tamen eius sit, sed fauciantis. Quodammodo namque apprehendisse videtur, (o) qui, vt est apud *Virgilium*,

- iamque manu tenet, & premit hasta.

G

(m) Re-

- (m) Recte Huberus prælect. ad Inst. de R. D. p. m. 116. Porro, quia occupatio non nisi apprehensione perficitur; consentaneum est, feram non esse eius, qui persecutus eam vulneravit, & spem capiendi proximam habebat, sed qui cepit ac apprehendit ut contra Trebatium decidit Iustinianus in §. 13. Improbum tamen esse, qui feram ab alio pene captam intercipit, non est diffidendum, & Iudicis erit providere, ne malitiæ indulgeatur; quin nostro seculo Trebatii sententiam magis obtinere scribit Balduinus ad l. §. 13. Grotius lib. II. cap. IV. Iuris Holland. versiculo nemant eam Wit/ tradit dominum quidem feræ capientem, sed eundem mulctari posse ut venatorem importunum, als onheuschick iaagende/ ut ita ratio delicti, ac pena rursus ab acquisitione dominii distinguatur.
- (n) Lib. III. cap. XXVI.
- (o) V. Alciatus Parergon Iuris lib. XI. cap. II.

§. XXXI.

Sed novus eodem titulo l. 19. scrupulus emerfit. Trebatius (scribit) si liber homo bona fide seruiens iussu eius, cui seruiat, hereditatem adisset: heredem ipsum fieri, nec interesse, quid senserit, sed quid fecerit. Labeo contra, si ex necessitate id fecisset: quod si ita, ut & ipse vellet, ipsum fieri heredem. Quæstio Labeonem inter & Trebatium hæc est. Vtrum liber homo pro seruo possessus, qui simul institutus est heres sibi adquirat hereditatem, an possessori, qui iubet, atque necessitate potestatis cogit, ut bona fide seruiens adiret. Et putat Trebatius liberum hominem eandem lucrari, sibi que acquisitam retinere. Rationem decidendi hanc videtur in mente habuisse

buiffe, quod pro seruo habitus neque ex re, atque substantia possessoris, neque ex operis suis dum adit hereditatem aliquid accipiat, adquiratque. Neque enim in illa causa, hoc est, in seruorum operis hereditatem esse, ac numerari. Igitur relinqui, vt liber homo preferendus fit possessori, tamen si status, conditionisque suæ ignarus id fecit. Sufficere si fecerit. Facere enim eiusmodi hominis libertatem, vt prohibente iure sentire aliter nequeat. Quocirca parum referre, quid senserit, quidque non senserit, potius spectari, quid fecerit. In quo certe Trebatio consentio. Aperti enim iuris est, atque fuit, liberum hominem sibi acquirere, quod acquirit, non autem alii, qui eum, quamuis bona fide, vt seruum habuit, posseditque. Nam cum hereditatis aditio ad operas serui etiam veri non referatur, idque in quo liber homo bona fide seruiens institutus est a patrimonio, bonisque domini putatiui separatas rationes habeat, nihil iam Labeoni causæ fuisse existimo, quare is diuersam, & a Trebatii sententia alienam viam ingrederetur. Verum, in hereditate, inquis, voluntas, atque animus desideratur: hæc distinctio Labeonis tenenda est, vt si sciens se liberum esse, sponte adeat, fiat heres: sin putet se seruum, & iussu possessoris quasi parere necesse habens, adeat, non sit heres, eoque nulli adquirat hereditatem. Ego vero fateor, aliquid huic rationi speciei inesse, quamuis non peruincat. Habemus namque vel expressam, vel tacitam, vel ex lege ortam voluntatem. Expressam in præfenti causâ non inueniri notum est. Tacita voluntas factò demonstratur. At frustra hic quæritur de tacita voluntate, vbi clare videmus seruum adiisse hereditatem iussu alterius, statumque suum iuxta cum ignarissimis

sciuisse. Igitur quid? An Labeo palmam, uti vult, referet. Et non putem. Restat ficta, seu ex lege coorta voluntas. Aequum enim est, ut hæc liberis hominibus bona fide seruientibus succurrat, iisque auxilio sit. Satis ii incommodi sustinuerunt, dum sub seruitutis iugo aliquamdiu innocentes gemuerunt, operas præstando, laborando, parendo, iussumque possessoris suscipiendo. Ut damno etiam adficiantur; idque quod testatoris voluntate eis inprimis destinatum est, amittant cum æquitate iuris omnimode pugnat. Quamobrem quid fecerint potius peruidendum est, non quid senserint. Atqui hereditatem, pergis, adierunt, idque iussu domini putatiui; ergo hic potius lucrum referet. Sed cum ille iussus legibus aduersetur, & contrarius sit; ut videlicet liber homo tanquam seruus acquirat alii hereditatem, perinde est, ac si iussus non adfuisset, ac ita b. f. seruiens pro se, & in sui emolumentum hereditatem adquisiuisse iure censetur, ac fingitur. Quo Trebatii responsum, puto, collineasse, quod Collegii Argentoratensis auctor perperam aliorum traxit (p). Quod si quibusdam displiceat fictæ voluntatis vocola; illi rogantur, ut ea ratione nostram responsonem efferant: æquum esse, ut leges ei attribuant hereditatem, qui iussu alterius eam adire nec potuit, nec debuit; atque adeo propter legum clarissimum sermonem vere atque certo adire alterius nomine noluit.

(p) De R. D. A. § LX. Putauit enim Trebatium voluisse, ut bonæ fidei possessor hæres fieret, quia iussit, cum tamen contrariam sententiam is fuerit amplexus; & ad hominem liberum bona fide seruientem

mentem hæreditatem iure reuerti censuerit. Hugo Donellus, vir summus, itidemque Iureconsultus grauiſſimus, etſi Trebatium conſutat; & Labroni adſtipulatur; tamen legis verba rectius aliis exponit, & ad mentem Celi l. 59. de Hæred. Inſtit. Trebatii opinionem recenſet. Nos vero ad Donelli rationes ſatis, vt credimus, reſpondimus. vid. eiufdem *Comment. de Iure Ciuili* L. IX. cap. VI. p. m. 451. add. *Schilt. Exerc. ad ff. XLIV. §. XXXV. ſeq. p. 71.*

§. XXXII.

Reſtat ſubtilis, & plus quam metaphyſica controuerſia, cui Trebatium l. 3. §. 5. de acquir. vel amit. poſſ. obſcurus his verbis implicauit Paulus: *Ex contra-rio plures eandem rem in ſolidum poſſidere non poſſunt. Contra naturam quippe eſt, vt cum ego aliquid teneam, tu quoque id tenere videaris. Sabinus tamen ſcribit, eum qui precario dederit, & ipſum poſſidere, & eum, qui precario acceperit. Idem Trebatius probabat exiſtimans poſſe alium iuſte, alium iniuſte poſſidere: duos iniuſte, vel duos iuſte non poſſe. quæſi Labeo reprehendit: quoniam in ſumma poſſeſſionis non multum intereſt iuſte quis, an iniuſte poſſideat. Quod eſt verius: non magis enim eadem poſſeſſio apud duos eſſe poteſt, quam vt tu ſtare videaris in eo loco, in quo ego ſto; vel in quo ego ſe-deo, ſedere videaris. Qui minus attente omnia circumſpiciunt, putabunt, credo, cruentas hic pugnas cieri; caſque finire non poſſe, niſi aut Paulo, aut Trebatio pleniffima victoria, & abſolutiffimus decernatur triumphus. Sed deprehendent haud difficulter veritatis ſtudioſi eos, quos nominauimus, ICTos non tam de rebus grauiſſimis, quam verbis concertare, illorumque iurgia, atque*

clamores in *λογομαχίαν* delinere. Quare videndum nobis est, quodnam huic morbo remedium sit adferendum. Nam rixa, quæ est de lana caprina ægrotum animum innuit, quo inprimis laborasse viderur Paulus; qui gladios suos hinc inde contra Trebatium, & Sabinianos vibrat; cum tamen ita sint constituti, vt neque hos, neque illum feriant; sed vanis aerem ictibus pulsant, ac magno conatu imaginariæ pugnæ speciem præbeant. Quod vt euidentiſſimis signis pateſcat, notandum est, vculam poſſeſſionis duo includere, ac continere, vt puta factum, & ius; hoc est, animi intentionem, ac corporalem quamdam apprehensionem. Nam qui factu tantum, & actu corporali nullo domini iure ſubnixus rem apprehendit, is eam potius detinet, aut etiam interdum ſub larua commentitiæ poſſeſſionis uſurpat. Iuris auttores eam naturalem poſſeſſionem appellarunt: ac naturalem itidem in iuſtam, ac iniuſtam ſecuerunt (q), quemadmodum civilem poſſeſſorem dixerunt iidem, qui iuris dominiique titulo munitus poſſeſſionem aut habuit, aut retinuit. Neque enim citra conuſionis periculum adfirmari poteſt, cum qui peregre e. g. proficiſcitur, poſſeſſione ſtatim videri depulſum, dum alius interea poſſeſſionem rei vacuæ iniuſta quadam ratione occupat. Quis enim res ſuas ſecum ſemper, vt teſtudines, poterit circumferre? Inde igitur quæſtio eſt enata, vtrum duo in ſolidum rem eandem poſſidere queant, an ſecus? Paulus cum Labeone negauit; Trebatius, ac cum eo Sabiniani adfirmarunt. Illius rationes, etſi ſubriles, tamen ſpecioſæ primo obtutu ſunt. Quemadmodum enim fieri vix poteſt, vt res mea, mihi que propria eodem modo pertineat ad alium, quo pertinet ad

ad

ad me; ita absonum omnino viderur, vt tu teneas, quod ego iam teneo, & corpore inprimis occupatum seruo: eoque pertinet simile, quod a manu rem totam complectente, & pede rem vniuersam occupante, ac premente Paulus desumfit. Trebatius contra existimauit, id quidem verum esse, si de eodem possessionis genere sermo sit; non autem procedere, si de diuerso quærat. Quid enim? Annon iuste inquit retineo, quod alius actu corporali præter ius & fas inuasit, & iniuste possidere cœpit? Ego vero, & ille alius duos sumus; simulque possidemus; ille naturaliter, ego ciuilitate: ille factio, ego iure: ille corpore, ego animo. Itaque duo, concludebat, in solidum possident, non eodem, sed diuerso possessionis genere. Similiter id de locatore domino, atque conductore non domino adfirmari posset. Quæ cum ita disputarentur, fieri certe non potuit, quin quidam ex nouioribus iuris auctoribus ad Labeonis, & Pauli; quidam ad Trebatii, ac Vlpiani partes inclinarentur. Refert Bachouius (r), ipsum Iasonem Trebatio victas dare manus voluisse, nisi Triboniani & Cæsaris inprimis auctoritas, qua Pauli sententia firmatur, eundem retraxisset. Quod abiecti animi indicium est. Philosophica enim iuris quæstio non tam auctoritatibus, quam rationibus disceptanda est, atque secunda. Igitur confidentius paullo, quid mihi animi sit, proferam, edicamque. Et puto autem Paulum, ac Vlpianum, Trebatium atque Labeonem in speciem potius, quam reapse inter se dissentire. Paulus de factio loquitur; ceteri de iure: hi de retentione consilium iniuere; ille de acquisitione possessionis cogitauit: eaque ratione de cepis vnus, reliqui de aliis disputarunt (s). Quod, vt eluceat,

fa-

faciam. Neque enim sola animi intentione fieri potest, vt possessionem, qua ante carebas, adquiras, & indipiscaris: fieri tamen potest, vt sola animi intentione, atque enixa voluntate retineas. Deinde facile concedo eidem ICTo, eum, qui corpore a re, cuius erat dominus, aut etiam detentor, abest, corpore, & facto amplius non possidere; quoniam alienus illud, quod olim occupauit, spatium inuasit, totumque cepit. Sed cum tamen nouus hospes eas regiones animo occupare nequeat, quas antiquus possessor mente retinet, nec penitus dimisit, relinquatur sane, hunc ciuilitate, & iuris quodam sensu adhuc possidere; illum vero corpore, & facto in re, quam apprehendit, insistere. Exemplum illustris Strykius (t) suppeditat. Nec iuuat, etsi dicas (u); neutrum ergo in solidum possidere, si vnus naturaliter, alter ciuilitate rem teneat. Facile enim est ad respondendum. Tenet vnus in solidum naturaliter; alter ciuilitate; vnus in solidum rei inhæret facto; alter iure. Vt ius indiuiduum; ita factum est. At quæritur, vtrum nec factum a iure, nec ius a facto queat separari. Si potest; Trebatius vicit: sin minus, ostendatur, precor, clarius, quare quod ab aliis Iureconsultis potuit fieri (x) a Trebatio tamen fieri nec debeat, nec possit? Plura non quæro.

- (q) Etsi quidam sunt Doctores, qui voculam iustitiæ absone atque minus apposite ad possessionem referri contendunt, quod naturalem in mero facto consistere existunt; cui propterea iustitiæ aut iniustitiæ nomen perperam, quemadmodum quadratio circulo, adiceretur, tamen, vt opinor, noua *λογωμαχία* est. Nam quos alii detentores, eos nonnulli naturales possessores vocarunt, vt
puta

puta Conductorem, depositarium, commodatarium, vel precarium penes se habentem, qui omnino iuste, quod habent, tenent. Nec concludit, sto, ergo sto, sedeo, ergo sedeo. Ictusenim merito quaerit, vtrum aliquis ius standi aut sedendi habeat?

- (r) Ad Treutlerum Vol. II. Disput. XXI. Thef. IV. lit. K. p. 324. *Et hoc etiam, inquit, Iason vidit, qui in d. l. 3. §. 5. h. tit. col. I. expresse scribit, nisi obstarat textus expressus, se potius probaturum sententiam Sabini, & dicturum, quod Paulus male reprehendat Trebatium, qui non eandem specie possessionem sub qualitatibus tantum diuersis, sed diuersas possessionis species in duobus concurrere posse statuerit &c.*
- (f) Eleganter ad nostram sententiam cordatissimus Bockelmannus Tr. de Actionibus insigni cap. V. §. 2. *An ergo cum Matheo, Wissenbachio, Treutlero aliisque Sabinianos & Proculianos heic (vbi alias sepe) dissensisse dicemus? Sic videtur, si Paulo fides habenda. At rem ipsam penitus examinanti vix persuaderi poterit, viros prudentes, iurisque peritissimos de re tam manifesta ambigere, aut in iure per se certissimo dubitare potuisse. Quid autem manifestius, quid certius esse potest, quam quod tu stare, aut sedere nequeas, quo loco ego sto, sedeoue. Haec est sententia Pauli & Labeonis. Sic illi vocem possessionis pro corporali retentione accipiunt, vt possidere dicatur fundum, qui sedem pedemue in eo fixerit. Hoc verogenus possessionis duobus in solidum competere non posse nec Sabinum, nec Trebatium, nec Ulpianum, nec Pomponium, nec vllum mortaliu, cui sanus est sensus, negasse. negaturumue fuisse, credibile est. Et paulo post: Quae omnia facile efficiunt, vt credam Sabinianos*
- H
- Pro-

Proculianos, aliosque veteres *ICTos* in re ipsa nec
dissentisse, nec dissentire potuisse: & Paulum, La-
beonemque (quod neque veteribus, nec modernis
insolitum) Sabini sententiam siue non intellexisse,
siue perperam explicasse: certe infelicitur impu-
gnasse. Frustra ergo hic alii antinomiam statuunt,
alii Vlpianum non probare sententiam Sabini, sed
ex hypotbesi eius disputare: alii quoque Pomponi-
um Sabini opinionem recitare non probare, alii a-
lia comminiscuntur.

(t) Idque eiusmodi, vt possessionem animo confer-
uantem interdicto retinendæ possessionis vti posse
existimet. Interea, ait T. de I. S. differt. X. cap. IV.
n. 54. certa ratione etiam Menochii sententia reti-
neri poterit, si scilicet, vt casum lege 6. ff. d. t. ser-
uemus, mercator e nudinis reuersus, aedes suas
ab alio occupatas videns, mox iudicem adeat, & se
in possessione ædium suarum defendi, alterum vero
vt turbatorem expelli petat &c. Non minus ap-
posite laudatus Bækelmannus l.c. p. 8c. Cum possessio
quandoque de rei detentione quandoque pro detinen-
di iure accipiatur: quis negauerit duos eandem
rem in solidum possidere posse, altero detentionem,
altero detinendi ius habente? Atque hoc videtur
innuere Vlpianus exemplo, quo proponit alterum
iuste, alterum vi aut clam eandem rem possidere.
Certe qui possessionem vi, aut clam arripuit, deten-
tionem potius, quam ius detinendi habuit: qui ve-
ro iuste possedit, eamque possessionem animo retinuit,
altero clam rem detinente ius potius detinendi,
quam detentionem habuit. Ius tamen illud detin-
endi etiam possessio dicitur: & licet quis corpori
non incumbat, tamen animo possessionem retinere
intelligitur.

(u) Est

- (u) Est hæc *Ioannis Schilteri* obiectio Exercit. ad ff. XLV. §. XLIV.
- (x) Quod si enim *Vlpiano* licuit possessionem in naturalem ac civilem distinguere uti ex l. 1. ff. §. 9. de *Vi & vi armata* constat, quare quæso idem non liceat *Trebatio*?

§. XXXIII.

Speciosius videtur, quod *Marcellus* contra *Trebatium* l. 1. §. 18. de aqua quotidiana defendit, quamquam non peruincat. *Trebatius*: cum amplior numerus pecoris ad aquam appelleitur, quam debet appellari, posse uniuersum pecus impune prohiberi, quia unctum pecus ei pecori, cui appulsus debeatur, totum corrumpat pecoris appulsum. *Marcellus* autem ait, si quis ius habens pecoris ad aquam appellendi, plura pecora appulerit, non in omnibus pecoribus eum prohibendum: quod est verum, quia pecora separari possunt. Si leg. ii. ff. *quemadm. seru. amitt.* cum præfente componamus; videbimus, *Marcellum* statuere, non tam seruitutem amitti si plus, quam si aliud agatur, nec seruitute per modum præscriptum accipiens utatur. At, inquit *Huberus*, ad h. t. si plus oneris, quam dictum erat, dominans vexerit, vel itinere latiori sit usus, aut plura iumenta egerit, & similia aliud potius, quam plus egisse videtur; plane ad mentem *Marcelli* qui subtilis huiusmodi distinctionis auctor est. Verum tamen si recte perpendatur, opinio *Trebatii* maiori verisimilitudinis specie collucet. Nam qui XX. pecora appellit ad aquam, cum possit decem appellere iure, meo sane iudicio aliud agit: plus enim illud pacti legi contrarium aliud est. Viginti a decem maxime distant. Actum

amittit qui certo genere vehiculi vti debuit, & maiori v-
sus est (y). Nec penetrat pecora posse separari; pos-
set enim aliud quoque vehiculi genus adhiberi: & tamen
Marcellus concedit, seruitutem amitti. Cur sic diuer-
se? Vniuersum pecus prohiberi non vult. Ecce? quia
non aliud, sed plus fecit. Nimis profecto captiose, ac
subtiliter. Sed demus tamen Marcello, quod vult: quis
nouit, vtrum Trebatius dissentiat. Optarem, vt non
interrupta huius sententia posset legi. Quid si dixerim,
Trebatium voluisse, vt integrum pecus prohibeatur,
donec separet ipse dominans? Sin hoc displiceat, repe-
to, plus, & aliud (z) coincidere.

- (y) L. ii. ff. *quem. seruit. amit.* quamuis sint nonnulli
qui aliter explicent. Adde *legem* 13. tit. eodem, vbi
is qui alia aqua vsus est; quam de qua in seruitu-
re actum fuit, seruitutem dicitur amittere.
- (z) Est enim aliud, si diuersum genere pecus appellas;
est aliud, si plura. Nec obest, quamuis dicas, a-
mitti seruitutem; quod is, qui aliud facit, ea non
vteretur. Non vsus autem in causa esse, quare
ius seruitutis periret. Facile enim rehero: ne-
que hunc constituta seruitute vti videri; qui pec-
orum numerum contra fidem datam auget, &
præscriptæ quantitatæ fines excedit, illumque
ῥεῖον ἔσθον, vti Theophilus loquitur, plane ne-
gligit. Sane, qui alia aqua, quam de qua in serui-
tute actum est, vsus fuerit, seruitutis commo-
dum amittit, quamuis aqua vtatur. Et qui viginti
vero pecora appellit; cum debeat decem, peco-
ribus quidem vtitur; sed aliis: sed modo non con-
cesso, itemque nouo, quam qui a contrahentibus
fuit signatus. Vnde colligas, eum, qui sic vti-
tur,

tur, reapse non vti, quidquid etiam spinarum ne-
stat cerebrofus Marcellus.

§. XXXIV.

Interea permittam Trebatium l. 22. §. 3. ff. quod vi aut clam quadantenus a Labeone superari: præceptorem a discipulo. *Si stercus per fundum meum tuleris, cum id te facere veuisssem: quamquam nihil damni feceris mihi, nec fundi mei faciem mutaueris: tamen teneri te quod vi, aut clam Trebatius ait. Labeo contra: ne etiam is, qui duntaxat iter per fundum meum fecerit, aut auem egerit, venatusue fuerit sine villo opere, hoc interdicto teneatur.* Notanter vincenti Labeoni particulam quadantenus adieci. Nam si vocabulum faciendi generaliter capiamus, vti est eius, cum simpliciter ponitur significatio, nihil in hac caussa amplius foret quærendum, quam quid esset vi factum, quid clam. Et adeo late vim dictæ vocis Testa extendit, vt omne omnino contineat, quod fit, aut factum est; siue adsit opus, & in sensus, atque oculos incurrat, siue non: siue in solo, siue in re mobili, siue nociturum fuerit, siue secus, dummodo vi factum fuerit, aut clam. Quod illum, credo, permouit, vt hoc interdicto eum etiam teneri existimaret, qui finum tulit, aut iuit, egitque per fundum alienum; quique ibidem prohibente domino venatus est. Sed rectius, fateor, sequioris æui Icti ratiocinati sunt; paulloque propius ad veritatem Labeo accessit. Iubetur enim hoc interdicto aliquid restitui. Quid vero restitues, quæso, vbi nihil operis eminet: nihil damni emergit; nihil detrimenti elucet? Bene igitur ex fine interdicti verbum, quod generis erat, ad speciem restitutioni conuenientem

tem reuocatum est, vt eiusdem sententia apertius constaret. Aliud proinde foret, si quis aceruum stercoris supra agrum pinguem deiecisset, soloque vitium intulisset; vt & si quis lolium, vel auenam in alienam segetem sparsisse ad eam inquinandam. Hic aliquid sane superesset, quod tollendum non tantum; sed etiam quod in pristinum statum in re soli restituendum. Neque enim est satis, facta esse, quæ mutant faciem & priorem statum rei. Etiam locus ad causam huius interdicti pertinet, vt fiant ista in solo. Tria autem sunt, quæ soli esse intelliguntur; vtpote, solum ipsum, tum superficies id est res omnis, quæ supra soli faciem eminens solo coheret, vt ædificia, arbores: postremo & locus cæli vacuus, qui solo imminet. Quæ vniuersa itemque singula exemplis illustrat consultorum disertissimus Donellus, cuius Commentarii de Iure Ciuili plus boni, Schilteri iudicio, continent, quam centum aliorum volumina, in quorum aruis non nisi quidam Donelli riui inueniuntur, ac obseruantur. Confer itaque Lib. XV. cap. XXXV. p. 809. seq.

§. XXXV.

Restat adhuc vulgaris, sed spinosa tamen in speciem quæstio, quam Vlpianus leg. 21. princ. de furt. hisce verbis proposuit. *An is qui ex acervo frumenti modium sustulit, totius rei furtum faciat, an vero eius tantum, quod abstulit? Offilius totius acerui furem esse putat: nam & qui aurem alicuius tetigit, inquit Trebatius, totum eum videri tetigisse. proinde & qui dolium aperuit, & inde parum vini abstulit: non tantum eius, quod abstulit, verum totius videtur fur esse. Sed verum est in tantum eos furti actione teneri,*

neri, quantum abstulerunt. Nam & si quis armarium, quod tollere non poterat, aperuerit, & omnes res, quæ in eo erant, contrectauerit, atque ita discesserit, deinde reuersus, vnam ex his abstulerit, & antequam se reciperet, quo destinauerat, deprehensus fuerit: eiusdem rei & manifestus, & nec manifestus fur erit. Sed & qui segetem luce secat, & contrectat, eius quod secat manifestus, & nec manifestus fur est. Torquet se ad hanc legem Antonius Matthæi (a) ICTus alias non indoctus, & Paulum & Vlpianum perplexe existimat loqui, pariter ac Trebatium nostrum, qui pro Oflii sententia firmanda ab eodem Vlpiano adducitur. Sed non est, fateor, necesse, vt tanti fluctus excitentur, & implicata ICTorum repugnantia statuatur. Putauit enim Ofilius (b), qui disciplinæ ex porticu fauebat, peccata inter se esse paria; adeoque parum interesse, vtrum quis totum aceruum, an ex illo frumenti modium abstulerit. Eodem Trebatius inclinauerat, cum adhuc Zenonis placita sectaretur, nondumque Epicuri hortulos amaret, quod ex simili ab contrectatione auris defumto satis liquet. Sed iam quærebatur, vtrum ratione totius acerui actio furti; quid? quod condictio furtiua locum habeat; an ratione partium tantum, quæ ex patrimonio nostro iniuste sunt decerptæ. Et ait Vlpianus: *Sed verum est, in tantum eum actione furti teneri, quantum abstulit.* Recte. Nam aliter ICTi, aliter Philosophi iudicant. Ratio dubitandi ex Stoica, quam Ofilius, atque Testa olim professi sunt, Philosophia permanuit. Sed sat scio, eosdem ICTos ab Vlpiano nequaquam dissonos; nec Vlpianum etiam sibi vsquam (c) contrarium apparere. Nam si rem ad Stoicæ (d) sapientiæ normam, atque amussim suspendas, verum est, fraudulentam contrectationem

tionem non solum adesse, si multum, verum etiam si parum, atque exiguum quidpiam abstuleris. Hi Philosophi ad animum respiciebant, qui ne latum quidem unguem a lege aberrare debebat. In foro autem secus est. Ibi de restitutione illius, quod est ablatum, quaeritur; aut etiam de poena furti, quae secundum id, quod abest ex patrimonio, determinatur. Igitur nequaquam Vlpianus a seipso diffidet, nec etiam ab Ofilio, atque Trebatio. Semper enim distinguendum est inter furtum, & actionem furti; inter furtum, & conditionem furtivam. Qui partem abstulit, is philosophice totius rei, quam semel contrectavit, fur esse censetur; non autem iuris quodam sensu, ubi ad ablatum merito respicimus. Quod quidem aperte in ead. leg. §. ult. ab Vlpiano proditum est: *Quamvis autem, inquit, earum quoque rerum, quas quis non abstulit, furti teneatur; (sensu nempe philosophico) autamen condici ei non potest; idcirco quia condici ea res, (in foro) quae ablata est, potest.* Atque ita quidem non immerito miramur, aliquid ἀντινομίας ab iuris auctoribus, quamvis peritissimis, hoc loco fuisse repertum: cum tamen plana sint omnia; clara, atque perspicua. Sed fecit historiae philosophorum inscitia; & δωγμάς cum praxi confusio, ut secum Vlpianus pariter, & cum aliis ICTis committeretur.

- (a) Verba Matthæi Tr. de Criminibus ad Lib. XLVII. ff. de Furtis. Cap. I. n. 3. hæc sunt: *Illam autem quaestio licet vulgaris, tamen difficilis est, si quis ex aceruo frumenti modium, vel ex armario cella, apotheca, involucro res aliquas abstulerit, verum totius fur sit, an vero eius tantum, quod abstulit? De qua quaestione Vlpianus & Paulus in l. XXI.*

& XXII. D. b. t. ita perplexe disserunt, ut exclamare cum Poeta possis:

Quo teneam vultus mutantem Protea nodo.

Quae verba postrema a Wissenbachio quoque sunt adducta.

- (b) Aulus Ofilius Trebatio æqualis fuit, Augusto familiarissimus, nec Ciceroni etiam incognitus, quippe quem re pecuniaria ab eo adiutum ex Epist. xxiv. Lib. xvi. conuicimus: nisi quidem Ofilius de quo ep. XXI. Lib. VII. aliquid inuenitur ab hoc Ofilio prorsus diuersus sit. Nonnemo hunc Ofilium cum Ofello apud Horatium Sat. II. Lib. II. confudit: qui tamen rusticus fuit, cuius agri diuisione triumvirali Veterano cuidam Umbreno assignati fuerunt.
- (c) Scripsit equidem Iacobus Wissenbachius Disp. XXIX. Tit. de Furt. §. IX. Vlpianum in d. L. 21. sibi vix constare, quod §. 8. distinguat, vtrum totum fur auferre potuerit, nec ne; eumque putare, si totum auferre nequiverit, partis tantum nomine, quam abstulit, teneri; si vero totum potuerit tollere, nec tamen illud, sed partem asportauerit, totius nomine conueniri posse. At vereor, ne Vlpiano tribuatur opinio, de qua ne quidem per somnum cogitauit. Neque enim illa Vlpiani, sed Sabini sententia est, quam refert, atque recenset: tantum abest, vt probet Domitius. Ipse *Strykius* Ictus summus T. de I. S. Dissert. VII. Cap. III. §. 23. hic nodos agnoscit, quos soluere conabimur. Tota namque difficultas in vocula *dicimus* latitare videtur. Pro quo legas, si placet, *dicamus*; & hic sensus emerget prorsus euidentis atque planus. *Quid? si totum vas tollere potuerit, dicamusne eum totius esse furem, licet soluerit, vt singulas vel quasdam tolleret? & ita Sabinus ait.* Ex quo elucet, Vlpianum alterius Icti, hoc est, Massurii Sabini opinionem referre. Quo

etiam Antonius Matthei l. cit. tandem inclinat, quamquam nihil in textu mutauerit. Nec terret, cum ais; nimis violenter secari hunc nodum. Quae enim violentia est; si mutetur literula? nisi quidem existimes, solum Iuris ciuilibus corpus librariorum incuria singulari fato nusquam apparere corruptum; etiam si libri antiqui vniuersi itemque singuli huic morbo, ac vicio alias sint subiecti. Tu ipse iudices, vtrum fatius sit, ita explicare Vlpianum vt secum pugnet, studeatque, an vero, vt limpide clareque eiusdem sententia fluat? Credo Te posteriori esse approbaturum, vt nos facimus atque demonstramus. (d) Exprimunt Horatius illud ex porticu Paradoxon Lib. I. Epist. XVII. v. 55. seq.

Nam de mille fabae modis cum surripis vnum,

Dammum est, non facinus tibi: pacto lenius isto.

quamquam quid reuera senserit de hoc dogmate explicatus tradiderit Sat. III. L. I. v. 95.

Quis parua esse ferre placuit peccata, laborant,

Cum ventum ad verum est: sensus moresque repugnant

Atque ipsa utilitas iusti prope mater & equi.

ac paulo post v. 115. seq.

Nec vincet ratio hoc: tantundem vt peccet, idemque

Qui teneros caules alieni fregerit horti

Et qui nocturnus diuina sacra legerit.

Atque hanc causam fuisse Rappolius Comment. ad hanc satyram p. 79. ostendit, quare Epicurus stoicis semper contrarius illi paradoxo apud Laërt. Lib. X. suum dogma ἀμαρτήματα ἀνιστά εἶναι opposuerit.

§. XXXVI.

Atque haec quidem sunt, quae Trebatio potissimum fuere obiecta; sed, vt puto, satis etiam dispulsa, atque confutata. Penes lectorem nunc sit iudicium, vtrum tali igno-

mi-

maniam reperitur dignus, qualem ab *Heinsio*, eiusque affectis præter meritum tulit. In plurimis certe accuratius, quam ceteri iuris interpretes, rationes suas subduxit, inque paucis lapsus est. Et labi autem, & errare humanum videtur. Hinc nimis seuera *Vincentii Grauine* (e) censura est, qui ob hoc solum in definiendo præcipitem appellauit, & ingenio magis, quam iudicio valere dixit, quod in ea quæstione: possitne de furto ante aditam hereditatem commisso heres agere, neminem adfensisse responderit; cum tamen *Cicero* (f) *Brutum*, *Manlium*, & *Sextum Aelium* auctores produxerit. Quid enim est hoc, si non nimis acris ac vehementis ingenii indicium est? Omnes enim omnium *ICtorum* opiniones in numero habere difficile est. Forte *Trebatius* quasdam tenuit, atque cognouit, quas ignorauit *Tullius* (g). Interea optamus denuo, vt libelli, quos exarauit *Testa*, ad posteros forent transmissi. Forte maiora defensionis præsidia inde possent desumi. Nam etsi eius opera (h), sicuti *Pomponius* testatur, tanto ardore non sunt lechitata, quanto aliorum, quod illo facundie (i) spiritu destituerentur; non est tamen dubitandum, quin nos ea diligentissime simus peruestigaturi, qui non tam verborum cortices, atque nitorem, quam rerum nucleos, pulcherrimamque substantiam in huiuscemodi litterarum monumentis esse, scimus, quærenda.

(e) T. de ortu & progressu Iuris Ciuillis p. 102.

(f) Lib. VII. Epist. XXII.

(g) Et quis quæso iudicii defectum attribueret illi, qui omnes *ICtorum* opiniones animo non comprehendat? Potius memorie hoc vitium foret. Sed illud adscribere *Trebatius Cicero* vetuit.

(h) Libros certe multos de iure Ciuili composuit, & de Religionibus nouem.

(i) Existimauit quidam apud *Ammianum Marcellinum* lib. XXX. cap. IV. *Trebatium loqui* sonare festores loqui; quod tamen falsum est. Neque enim *Marcellinus* de eloquentia *Trebatii* atque *Caicellii* aliquid sane memorauit; verum de illis potius, qui veteres leges recoquant, & ad *Trebatium* vsque atque *Caicellium* ascendunt.

Lettre écrite par Monsieur la CROZE
Bibliothecaire de Sa Majesté le Roy de Prusse, au
Sieur Holtzendorff, au sujet de cette
présente Dispute.

JE me suis bien persuadé, MONSIEUR, dès les premiers momens de nôtre connoissance, que vous feriez de fort grands progrès dans l'étude des belles lettres. Vous en donnez un témoignage convainquant dans la belle dispute que vous allez soutenir. Je vous felicite d'avance de l'honneur que vous y acquerrez & je suis bien fâché que mon éloignement me derobe le plaisir que j'aurois à vous voir défendre la reputation d'un homme, qui a eu dans sa jeunesse Cicéron & César pour amis, & dans sa vieillesse Auguste & Horace. Je ne le connois que par ces endroits là. Si vous me le faites connoître par d'autres, je vous en saurai bon gré. Je suis avec bien de l'estime

MONSIEUR

à Berlin le 8 de Juilles
1710.

Votre très obeissant Serviteur

LA CROZE.

*Nobilissimo & non vulgari eruditionis laude ornatissimo
Viro-Juueni,*

DN. HENRICO WILHELMO
HOLTZENDORFFIO,

Berlinati,

Charissimo quondam Auditori,

Nunc Amico

Sub Doctissimi GVNDLINGII Praesidio
publice de TREBATIO disputaturo
gratulatur

IOH. MEIER,

in Regio, quod Berolini est, Gymn. Prof.

QValis gemma nitet vitreis collata lapillis,
Sideribusque inter-Cynthia clara-micat:
Qualis & in medio virgulto extenditur arbor
Radice & foliis luxuriosa suis:
Talis eras, quando nostræ concreditus arti
Formabas animum Palladis arte rudem.
Tunc memini in nostra TE sic florere corona,
Esse ut nostri gloria certa chori.
Non magis ex læto cultor sibi sperat agello,
Quam fuit ex studiis spes mihi certa T V I S.
Neue laborantes spe frustrareris inani:
Ad votum optatis fructibus vber eras.
Tunc fuit vnus amor doctas coluisse Camœnas,
Ut scires, *Latium & Græcia* quidquid habet.
Entheus ardor erat fonte hoc haurire: nequibat
Explere immensam Castalis vnda sitim.
Quid mirum? Consueta TIBI si pectore Virtus
Nunc simili in Musas mente animoque furit;

At:

Atque nouis famam in maius conatibus auget,
Quando præ nostro lumine maius habes.
Ex quo namque suis TE donis HALA beauit,
GVNDLINGI ex cornu diuite cuncta capis.
Hoc certo Ductore viis felicibus instas:
Hac nitida in tenebris lampade quæque vides.
Hoc Duce, fama refert, doctum certamen inibis;
Hoc Duce cum doctis congregiere Viris.
Egregiis applaudo TVIS conatibus; & mî
Partem aliquam in VESTRIS laudibus esse puto;
Et, nisi vana reor, tanto sub PRAESIDE, vinces:
Et TIBI per TE, olim gloria maior erit.

Scribeb. Berolini d. 12. Iulii
MDCCX.

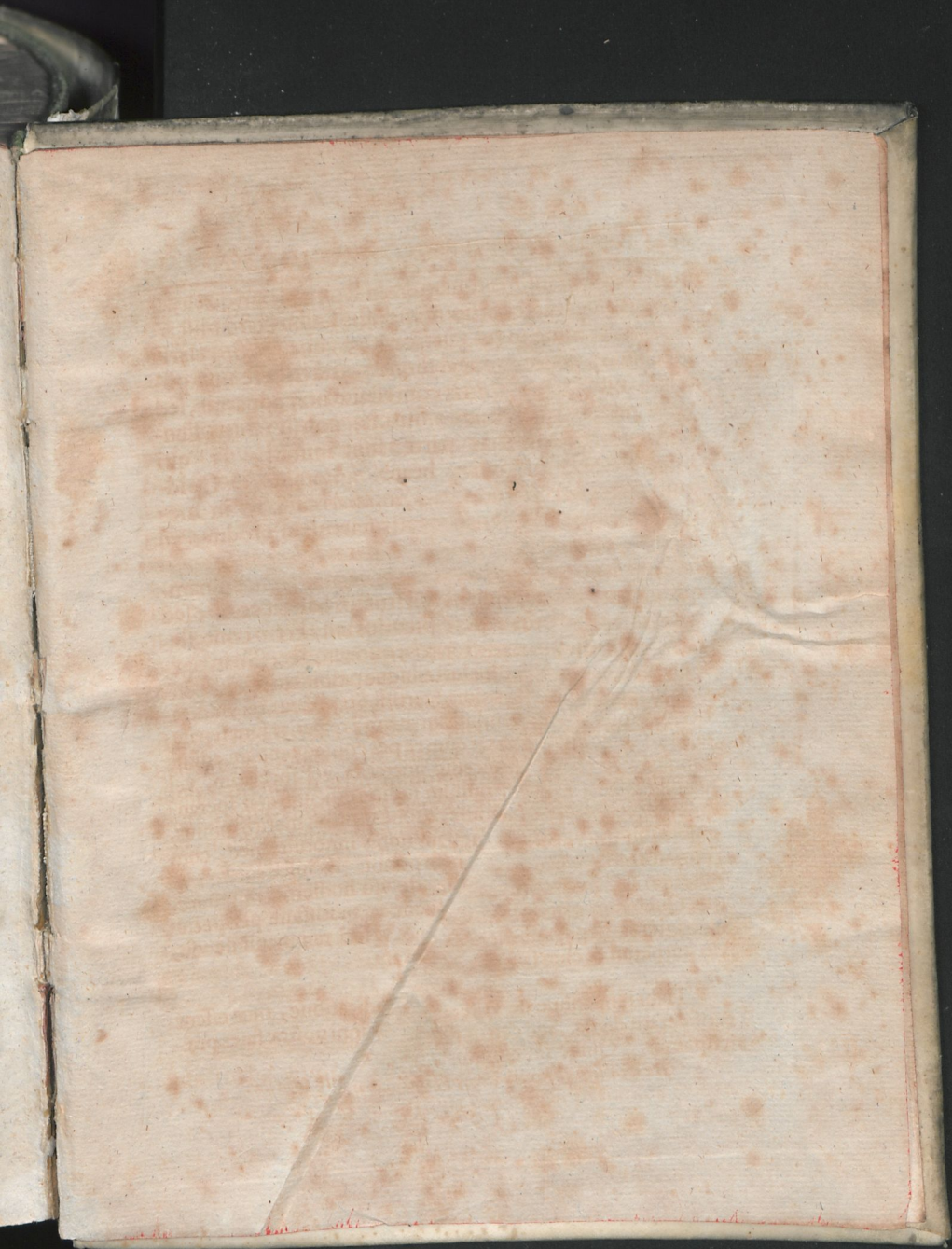

CORRIGENDA.

P. 3. lin. 9. leg. stultitiæ. p. 4. lin. 22. I. Epistola. ibid. lin. vltim. I. Epist. VIII. p. 7. lin. 4. I. Lib. VII. p. 10. lin. 16. I. nonnullis. ibid. lin. vlt. I. scis pro seu. p. 11. lin. 22. I. pertimescas. p. 13. lin. 1. I. pro ridicula vero, quemadmodum Lib. II. Cap. LIV. Ciceronis de oratore, quod de ridiculis agit, atque false dictis. p. 17. lin. 7. I. insinuauit pro infirmauit. ibid. lin. 16. I. Νικηκος. ibid. lin. 25. I. Venusinae. p. 18. lin. 5. I. occurrunt. p. 46. lin. 23. I. Nechymali.

Ka 3258.

ULB Halle
005 372 895

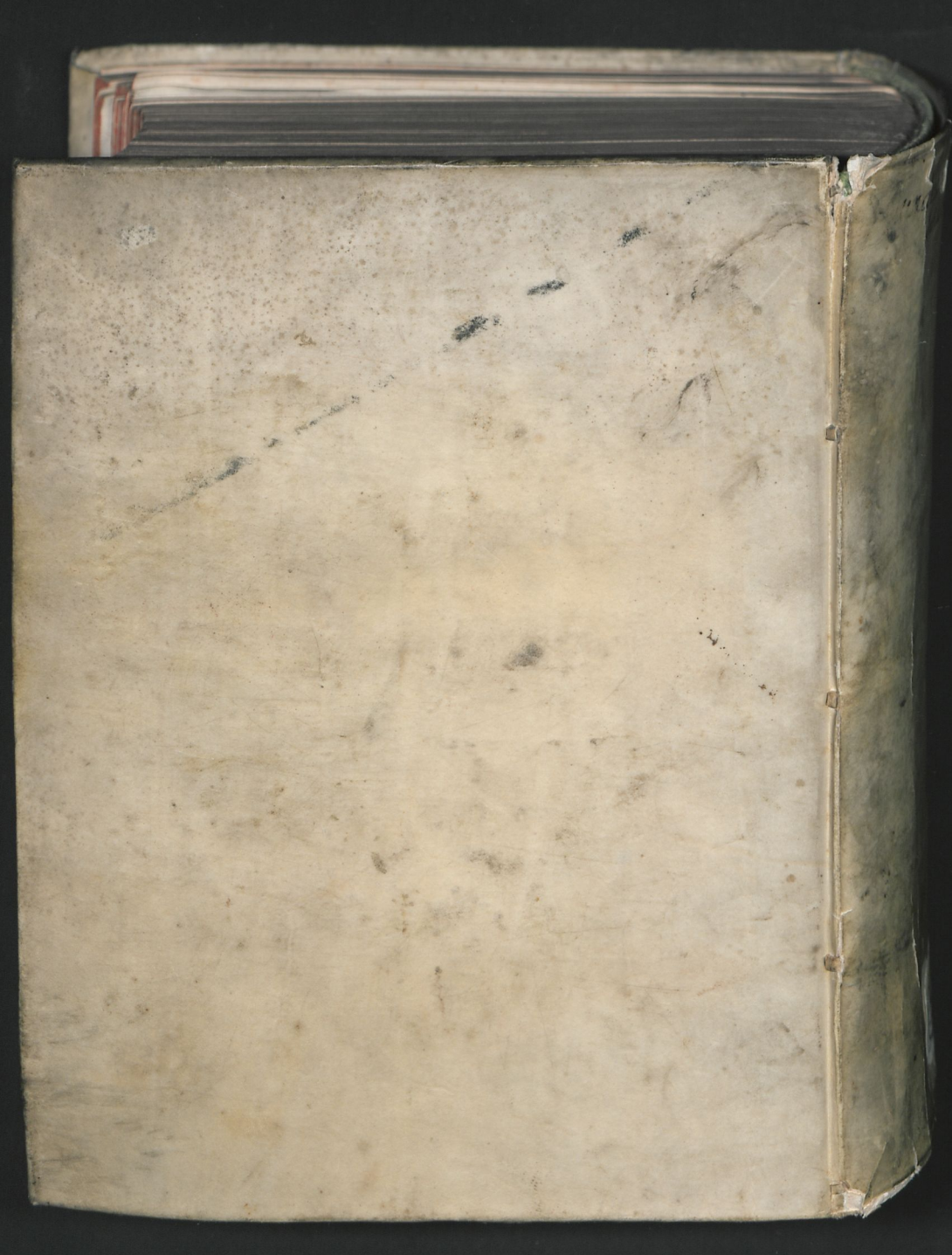
3

2

PRAEFATIO.

Non dubito fore permultos, quibus hæc de Trebatio dissertatio displiceat, utpote ab Bartoli, Baldique deliciis sterilis admodum, atque vacua. Inualuit enim, nescio quod, insanabile cacoëthes, quo præclara etiam ingenia infecta ad veterem denuo barbariem prolabantur, quæ Duareni, Balduini, Connani, Cuiacii, aliorumque præstantissimorum Iureconsultorum luminibus quadantenus a finibus iurisprudentiæ est depulsa. Adeo sunt res humanæ, ut adultæ senescant, senioque confectæ intereant. Quæ eo scribo, ut intelligant isti homines, quantum ab elegantia absint, eoque, quod sapientissimi viri tenuerunt, proposito declinent, atque aberrant. Error enim est, & præsumta quædam opinio, in istis lacunis inueniri litterarum, rerumque præstantium aliquam copiam. Conclusiunculæ, fateor, contortulæ, atque minutulæ adsunt, sed quæ e veterum disciplina non
*
tam